

אירוע ב' - מות אחמד ג'בארין ומוחמד ג'בארין על יד

הבית האדום באום אל פחם ביום 01.10.00

רקע

1. ביום 01.10.00 התעמתו כוחות הבטחון עם המון פורעים באיזור צומת אום אל פחם. במהלך אותו היום, עקב הסלמת האירועים, החליט המפקד הטריטוריאלי בשטח, נצ"מ בנצי סאו, שהיה באותה העת מפקד מג"ב צפון (להלן – סאו), לשלוח חלק מאותם הכוחות לבית האדום, בניין הממוקם על גבעה החולשת על הצומת.

במסגרת העימותים האלימים בין כוחות המשטרה לבין המון המתפרעים, נהרגו במהלך אותו היום, אחמד ג'בארין ומוחמד ג'בארין (להלן אחמד, מוחמד או המנוחים, בהתאמה): המנוח אחמד נהרג מפגיעת קליע גומי בעינו והמנוח מוחמד נהרג כתוצאה מאיבוד דם, שנגרם ממעבר קליע דרך האגן¹.

2. להלן – תצלום האוויר ששימש את ועדת אור במהלך עבודתה:

מקרא:

- א-תחנת הדלק
- ב-כניסה לעין איברהים
- ג-מיקום הצלפים
- ד-צומת השבילים
- ה-הבית האדום
- ו-צומת הכניסה לא.א.פ
- ז-המקום (בערך) בו נפגע המנוח מוסלח אבו ג'ארד
- ח-המקום בו נפגע המנוח מוחמד ג'בארין
- ט-המקום בו נפגע המנוח אחמד ג'בארין

¹ ר' חוות הדעת הפתולוגיות שנערכו בעניינם של המנוחים: מ/35, בעניין המנוח מוחמד ו-מ/36, בעניין המנוח אחמד.

תיאור השתלשלות האירוע על ידי ועדת אור

3. כך תוארה התפתחות האירוע על ידי הוועדה²:

"...אחת ההחלטות שקיבל סאו כמפקד כוחות המשטרה באזור צומת אום אל-פחם, היתה לשלוח שוטרים אל "הבית האדום" [ה]. הבית הידוע בכינויו זה נמצא על גבעה המשקיפה על כביש 65 (להלן: גבעת הבית האדום), ונמצא במרחק של כ-150 מטר מהכביש. מטרתו של סאו, לדבריו, היתה להגן בדרך זו על כלי רכב ונוסעיהם, המשתמשים בכביש 65. לדבריו, היו אלה נתונים בסכנה בשל זריקת אבנים על ידי מתפרעים, אשר נמצאו באזור שבין הכביש לבין גבעת הבית האדום. תפיסת הבית האדום או הימצאותו לידו איפשרה שליטה על השטח שבינו לבין הכביש.

...

25. את הכוחות שעמדו לרשותו בצומת חילק סאו לשלושה כוחות משנה. כוח אחד, שמנה כ-20 שוטרים, נשלח לתפוס את הגבעה הנמצאת מערבית לכביש ואדי עארה, לכיוון עין איברההים. שני כוחות, האחד בפיקוד רוני פארס (שישה שוטרים) והשני בפיקודו של איתן אזרק (כ-15 שוטרים), עלו לגבעה עליה נמצא הבית האדום ולבית האדום עצמו [ה]. סאו נשאר באזור הצומת עם כוח של כ-30 שוטרים.

הכוח הראשון שעלה לכיוון הבית האדום היה כוח בן שישה לוחמים, תחת פיקודו של רוני פארס. כוח זה הגיע לצומת שבילים [ד] שעל יד הבית האדום, בלי להיכנס לבית, ושהה במקום כחצי שעה. בשלב זה לא היו מתפרעים במקום והכוח לא היה חשוף לזריקות אבנים. לאחר כ-20 דקות הגיע למקום כוח בפיקודו של איתן אזרק. יחד עם אזרק הגיע למקום קצין נוסף, אופיר שמול, עם שלושה שוטרים תחת פיקודו. הכוח כולו היה תחת פיקודו של איתן אזרק. לאחר כעשר דקות ממועד עליית הכוח של איתן אזרק, ירד הכוח של פארס חזרה לצומת. הכוח של איתן אזרק עצמו התמקם בצומת השבילים הקרוב לבית האדום [ד], והכוח של שמול התמקם בקומה השניה של הבית האדום [ה].

26. בשלב זה, החל יידוי מסיבי של אבנים, סלעים, ברזלים וצמיגים בוערים לעבר הכוח. המתפרעים נמצאו אז על גבעה צפונית לצומת השבילים, באזור חורשה ומסלעה אשר בקרבת מקום, ובחלק התחתון מתחת לשביל מצד מזרח. בשטח שקרוב אליהם היו מספר רב של אנשים במרחקים של בין 50 ל-120 מטר מהם. לאחר שנפגע שוטר מהכוח של אזרק על ידי אבן, החלו השוטרים במקום בירי של גז מדמיע לעבר המתפרעים, על מנת להרחיקם. פעולה זו לא היתה יעילה, משום שהמפגינים השליכו את טילי הגז חזרה לעבר השוטרים. בפרק זמן זה כבר נפגעו שמונה שוטרים מן הכוח, ונוסף לכך דיווח שמול כי הוא מבחין במפגינים המכניסים בקבוקי תבערה. בשלב זה עברו אנשיו של אזרק לירי גלילוני גומי. כתוצאה מירי זה היו נפגעים מבין המתפרעים.

מעט מאוחר יותר שמע אזרק שתי יריות של כדורים חיים. מבירור שעשה עלה, כי היורה הוא אחד השוטרים בתוך הבית האדום, אשר זיהה את זורק בקבוק התבערה וירה, לדבריו, שני כדורים באוויר על מנת להרתיע. ירי של אש חיה בוצע בהזדמנות

² ר' סעיף 22, עמ' 312 ואילך לדו"ח הוועדה.

נוספת. לאחר אחת הפעמים בהן גז מדמיע לעבר המתפרעים, ניסה הכוח של איתן אזרק להדוף את ההמון תוך כדי ריצה לעברם. ההמון השליך את טילי הגז חזרה לעבר הכוח, ושוטרים נפגעו משאיפת הגז. מתפרעים רבים, אשר ראו את הכוח נסוג בעקבות הפגיעה מהגז, רצו לעבר הכוח. אז נאלץ אזרק, לדבריו, לירות שני כדורים חיים באוויר כדי לעצור את המתפרעים. הירי באוויר אכן גרם לעצירתם. אזרק ביקש מהמח"ט להחליף את הכוח שלו בכוח אחר עקב הפגיעות שסבלו אנשי הכוח שלו מהגז.

בשלב זה עלה לכיוון הבית האדום זכי עמאר, מפקד פלוגה מ"ד, עם כ-15 שוטרים, וביניהם הקצין מיטל קוניו, על מנת להחליף את הכוח של אזרק. קוניו התמקם עם שמונה שוטרים מהכוח ליד הבית הלבן הקרוב לבית האדום. אנשיו היו ממוקמים בין שני הבתים ולעתים בתוך הבית האדום. המתפרעים השתמשו בבקבוקי תבערה, צמיגים בוערים וקלע, על מנת לנסות ולפגוע בשוטרים שבמקום. זכי עמאר דיווח על ארבעה נפגעים מקליעי גומי. הפגיעות היו בפלג גוף תחתון. לדבריו, לא היה ירי של אש חיה בעת שהותו על הגבעה, משום שבאותו פרק זמן לא נוצרה סיטואציה כלשהי המצדיקה ירי של אש חיה לעבר המתפרעים. עמאר שהה עם כוחותיו בגבעה עד אשר נקרא על ידי המח"ט לרדת כיוון שכפי שנמסר, הולכים לסגור את הציר. היה זה בסביבות השעה 16:00.

27. העימותים בין השוטרים שהיו על גבעת הבית האדום לבין המתפרעים, היו קשים. במהלך האירועים הלך מספרם של המתפרעים וגדל, והיו מבין השוטרים שהעריכו את מספרם באלפים. הם זרקו לעבר השוטרים אבנים וחפצים שונים, ואף מספר בקבוקי תבערה. בתגובה עשו השוטרים שהיו במקום שימוש רב הן בגז מדמיע והן בגלילוני גומי. כך, למשל, העיד אופיר אלבז כי הוא עצמו ירה כ-30 גלילוני גומי. השוטר רותם ביטון ירה 56 גלילוני גומי. גם שוטרים אחרים ירו כדורי גומי. כאמור, הירי באזור זה כלל גם מקרים של ירי באש חיה. על אף הנחייתו של סאו שאין לבצע ירי של אש חיה ללא אישורו, היו מספר מקרים של ירי כזה. כך היו המקרים הנזכרים לעיל של ירי על ידי שוטר בשם סלע עמר ועל ידי איתן אזרק. עוד העיד אופיר אלבז, כי בשלב מסוים, כאשר לא נותרו בידם אמצעי פיזור, ניצבו איתן אזרק ועוד שניים או שלושה שוטרי מג"ב ב"יישור קו", וירו כדורים חיים באוויר לכיוון החורשה. נוסף לכך נורתה אש חיה לעברו של המנוח מוחמד אחמד ג'בארין [ח] מכיוון החצר שליד הבית האדום וזו גרמה למותו. לא הצלחנו לברר מתוך העדויות שבפנינו מי השוטר שירה את הירייה הקטלנית.

...

40. בין התוצאות הקשות של אירועי אום אל-פחם ביום 1.10.00, יש לציין את שני ההרוגים, שנפגעו בעת שהיו על הגבעה בקרבת הבית האדום. הראשון מביניהם, המנוח אחמד איבראהים ג'בארין, תושב מועאווייה, נפגע מכדור גומי שחדר לעינו. עד ראייה לפגיעתו של המנוח ציין, שהוא נפגע מירי של שוטרים שעמדו ליד הבית האדום. פגיעה זו אירעה זמן לא רב לאחר שהגיעו השוטרים לגבעת הבית האדום. עד זה ידע את המקום בו היה המנוח בעת שנפגע [ט]. ההרוג השני הוא המנוח מוחמד אחמד ג'בארין, תושב אום אל-פחם, אשר נפגע בערך בשעה 14:00. גם הוא נפגע בהיותו על הגבעה סמוך לבית האדום במקום אשר סומן על ידי אחד העדים [ח]. מותו נגרם על ידי קליע חי שחדר דרך עכוזו לחלל הבטן וגרם לדימום אשר הביא למותו. לגבי הנסיבות בהן נפגע,

קיימות גרסאות שונות. על פי כל הגרסאות, ירי של שוטר הוא שגרם למוות, כמו שאירע לגבי המנוח אחמד איברהים גבארין. אכן, הנסיבות מצביעות על כך, שבשני המקרים ירי על ידי שוטר מאנשי משטרה הוא שגרם למוות, הגם שלא נוכל, על פי הראיות שבפנינו, לייחס אותו לשוטר זה או אחר."

המלצות הועדה

4. חלק גדול מדו"ח הועדה בעניין אירועי אום אל פחם מיום 01.10.00 יוחד לסבירות פעילותו של סאו באותו היום ובין היתר לעצם ההחלטה להעלות כוחות משטרה לזירת הבית האדום. אף כי הועדה מצאה, שלהחלטה האמורה לא הייתה הצדקה, היא הדגישה, כי אינה רואה בסאו אחראי לירי שבוצע על ידי השוטרים שהיו בזירת האירוע³:

"...בפרט האזהרה השני מיוחס לניצב משנה סאו, כי:

"בהיותו מפקד מג"ב צפון במשטרת ישראל, ובהיותו מפקד גזרת ואדי עארה בעת אירועי אוקטובר 2000, ביום 1.10.00, פעל ללא הצדקה ובניגוד למדיניות והנחיות פיקוד המחוז שלא להיכנס ליישובים ערביים בעת ההפגנות, ושלח כוח שוטרים לתוך אום אל-פחם כדי לתפוס בניין המכונה 'הבית האדום'. שוטרי הכוח ניהלו סביב הבית עימות שארך מספר שעות עם אזרחים שהשתתפו במהומות. במהלך אותו עימות נורו כמויות גדולות של כדורים מצופים גומי, ואף אש חיה. כתוצאה מכך, נהרגו שני אזרחים ונפצעו רבים".

גם עובדות אזהרה זו נדונו בהרחבה בפרק הדן באירועי אום אל-פחם. כמבואר שם, הוכחו העובדות אשר ביסוד אזהרה זו. נשוב ונדגיש גם כאן, שאין מיוחסת לניצב משנה סאו אחריות אישית לתוצאות הקשות כתוצאה מפעילותם של שוטרים יחידים, אשר נעשתה באיזור הבית האדום שלא בנוכחותו.

5. עם זאת, קבעה הועדה, כי⁴:

"לגבי נסיבות הירי שגרם למותם של שני הרוגים אלה, ראוי שתתקיים חקירה על ידי המחלקה לחקירת שוטרים כדי לברר את נסיבות הירי בכל אחד משני המקרים ואת האחראים לו מבין השוטרים..."

פעולות החקירה שבוצעו על ידי מח"ש

6. מח"ש קיבלה לידיה את הראיות שעמדו בפני הועדה. לאחר לימוד החומר ביצעה מח"ש פעולות חקירה שונות שהתמקדו בנסיון לאתר את כלי הנשק הרלבנטיים לאירוע, על מנת לנסות ולאתר באמצעותם את היורים. במסגרת זו נחקרו גורמי אפסנאות הקשורים לכוחות שהיו במקום וכן נחקר השוטר פנחס אלון, שלו נערכה אף בדיקת פוליגרף. הכל כמפורט להלן:

³ ר' עמ' 740-741 לדו"ח.

א. מח"ש ביצעה פעולות חקירה על מנת לברר אלו מכלי הנשק שהיו מעורבים באירוע, וידוע היה מי החזיק בהם, ניתן לאתר ולתפוס על מנת לנסות ולקבוע בעזרת בדיקות שיבוצעו אם היו מעורבים בפגיעות שנגרמו. חמישה כלי נשק⁵ שהיו קשורים לאירוע נתפסו ובדיקות שנערכו העלו, כי לא נמצאה התאמה בינם לבין הקליע שגרם למותו של המנוח מוחמד. באשר ליתר כלי הנשק, התברר, לאחר חקירה ודרישה ארוכה, כי הרישומים הנוגעים לאחזקתם במועד הרלבנטי לאירועים בוערו בטעות על ידי גורמי האפסנאות או אבדו⁶.

ב. נוכח עדויות מספר תושבי אום אל פחם, לפיהן היה מעורב באירוע מותו של מוחמד, שוטר ממוצא אתיופי, נחקר השוטר פנחס אלון, השוטר היחיד ממוצא זה שחקירת מח"ש העלתה כי היה בזירת הבית האדום. אלון הכחיש קשר לפגיעה במנוח, נבדק בבדיקת פוליגרף ונמצא דובר אמת. כמו כן, אחד מכלי הנשק שנתפסו כאמור בסעי' א' לעיל, שלהם בוצעה בדיקת השוואה בליסטית אל מול הקליע שנתפס מגופתו של המנוח מוחמד, היה נשקו של שוטר זה, ולא נמצאה כל התאמה בין נשק זה לקליע. עובדה זו לא צוינה מפורשות בדו"ח מח"ש אך יש לה חשיבות ולכן מצאנו לנכון לציין כעת.

החלטת מח"ש

7. החלטת מח"ש הייתה, כי יש לסגור את התיק בעניין המנוחים :

בעניין המנוח מוחמד, החקירה לא הובילה לזיהוי השוטר היורה. השוטרים שנחקרו כמעורבים הכחישו ביצוע ירי שעלול היה לגרום למות המנוח ולא נמצאה כל ראיה שתפליל מי מהם. לפיכך נגזר התיק.

בעניין המנוח אחמד, שנהרג, כאמור לעיל, מפגיעת קליע גומי, הרי שלנוכח העובדה כי היו שוטרים רבים שירו קליעי גומי במהלך האירוע וכיוון שלא ניתן היה לאתר את כלי הנשק באמצעות בדיקה בליסטית, סברה מח"ש כי לא ניתן יהיה לגלות מיהו השוטר שירה את הקליע שגרם למותו. כמו כן קבעה מח"ש, כי בשל כך שלא ניתן לקבוע מהו טווח הירי ממנו נפגע המנוח, לא ניתן יהיה לשלול את הטענה, כי הירי היה מוצדק.

השאלות בבסיס חוות הדעת

8. חוות הדעת תתמקד בשתי שאלות :

⁴ ר' עמ' 322 לדו"ח.

⁵ שלושה מכלי הנשק נבדקו והם מסוג M-16. כן נתפסו אקדחי יריחו של שוטרים, אולם אלה לא נבדקו, שכן אינם תואמים לקליע שהוצא מגופת המנוח מוחמד - ר' מסמך לט וחוות דעת מז"פ בתיק החקירה.

⁶ ר' הודעותיהם של שם טוב מלכה, אברהם גיטלי, מחמוד קיים ופואז סאלח בפני מח"ש.

א. ראשית, ובעיקר, נבקש לבחון האם ניתן יהיה לאתר – מבין השוטרים הרבים שנכחו במקום – את אלה שפגעו במנוחים. יודגש שוב, כי הן הועדה, הן מח"ש, הגיעו לכלל מסקנה, שאין די בראיות הקיימות כדי להצביע על זהות היורה.

ב. שנית, נתייחס גם לשאלה האם יש מקום לערוך דיון בנושא הצידוק לירי, היינו, לשאלה האם קיימת אפשרות לפיה הירי במנוחים, היה, בנסיבות העניין, ירי מוצדק, שעליו חל אחד הסייגים הקבועים בדין הפלילי. יוער, כי הועדה (באופן חריג ובניגוד לדרכה) לא דנה בשאלת צידוק הירי במנוחים, בעוד עמדת מח"ש הייתה, כי ספק אם הירי במנוח אחמד היה מוצדק וכי לא ניתן יהיה לשלול את הטענה, כי הירי במנוח מוחמד היה מוצדק.

רקע עובדתי

זירת האירוע

9. לפני סקירת העדויות הרלבנטיות, נציין, כי הבית האדום, השייך לאדם בשם קאסם, נמצא בשכונת קחואש שבאום אל פאחם, הסמוכה לכביש 65. על יד הבית האדום נמצא ביתו של אדם בשם אחמד, המכונה גם הבית הלבן ומולו ניצב בית השייך לאדם בשם יוסף, שיכונה להלן בית יוסף. הפגיעות במנוחים, כמו גם, ככל הנראה, הירי לעברם, אירעו במתחם זה.

ההחלטה להעלות כוחות לבית האדום

10. הועדה מצאה כי לא היתה הצדקה להחלטה להעלות כוחות לבית האדום. עם זאת, כאמור, הועדה הדגישה, כי מעשה זה אינו מעלה חשד להתנהגות פלילית של נצ"מ סאו. לעומת הועדה, טענת ארגון עדאלה היא, כי החלטת נצ"מ סאו להעלות כוחות לבית האדום היתה בלתי חוקית והובילה למות שני המנוחים.

11. אנו סבורים, כי אף אם שגה נצ"מ סאו בהחלטתו להעלות כוחות לבית האדום, אין המדובר בהתנהגות פלילית אלא בכשל מבצעי, ובכל מקרה, גם אין קשר סיבתי פלילי בין ההחלטה ובין מות ההרוגים.

12. לא בכדי הדגישה הועדה, כפי שצוטט לעיל, כי :

"נשוב ונדגיש גם כאן שאין מיוחסת לנצ"מ סאו אחריות אישית לתוצאות הקשות כתוצאה מפעילותם של שוטרים יחידים אשר נעשתה באזור הבית האדום שלא בנוכחותו."

יתירה מזו, גם עמדת הועדה, לפיה כשל נצ"מ סאו במישור הפיקודי בקבלת החלטה זו, אינה מובנת מאליה, ובהקשר זה מצאנו לנכון להביא בהרחבה את הסבריו של נצ"מ סאו להחלטה זו.

נצ"מ סאו הסביר החלטתו האמורה בפני הועדה כדלקמן:

"...השופט תאודור אור: זה הבית האדום, כולנו כבר יודעים שזה הבית האדום. השאלה שלי לגבי העלייה למקום, זאת הייתה שלך לעלות? בנצי סאו: הייתה החלטה שלי.

...

השופט תאודור אור: מה היו השיקולים לשלוח כוח לשם? בנצי סאו: השיקולים שלי היו להרחיק את מידי האבנים שסיכנו את האזרחים שנעו בציר וסיכנו את כוחותיי. אתה סיירת במקום וראית שהבית הזה ממוקם בראש גבעה. מהגבעה הזו... על הגבעה הזו עמדו צעירים וסיכנו אותנו וסיכנו אזרחים. היה הכרח להרחיק את מידי האבנים מאזור הסכנה.

השופט תאודור אור: לאן הרחקתם אותם?

בנצי סאו: אני הוריתי לכוח להתמקם בצמוד למבנה, בצמוד למבנה, כדי שאנחנו נורחק מטווח הסכנה, האזרחים יורחקו מטווח הסכנה. כל מיקום אחר היה חושף אותם לנחיתות, לסכנת חיים שהייתה עלולה להתפתח לאירוע קשה יותר.

השופט תאודור אור: השאלה היא כשהם הגיעו לשם, הם עצמם לא היוו מטרה לצעירים שהיו קצת גבוה... השאלה האם זה לא משך את הצעירים, האם האירועים לא הראו שהעלייה לבית האדום בעצם אולי העבירה את המיקום שלהם, אבל אז הם תקפו את האנשים שהיו (לא ברור) בבית האדום?

בנצי סאו: כבודו, אני מחויב להגן על האזרחים. האזרחים נעו בציר 65. לא הייתה ברשותי שום דרך ואני חוזר ואומר, שום דבר, להגן על חיי אזרחים. אם אזרחים היו נהרגים בציר 65, ייתכן והייתי עומד בפני ועדת חקירה שבוחנת את תפקודי ואת מחדליי בחשיפת האזרחים לסכנת החיים.

השופט תאודור אור: אני אומר לך למה אני שואל את השאלה. נחקר בעניין זה הממ"ז. הוא בעדותו התייחס אחרת לעלייה לבית האדום וכשהוא נשאל ברמת העיקרון האם זה נכון לתפוס את הבית האדום, אז תשובתו הייתה: "לא התכוונתי בשום שלב לתפוס את הבית הזה או כל בית אחר, שלא כמו באירועי 98, הנחיותיי היו להמנע מכניסה לכפר. שאלה לגבי בית זה או אחר אינה רלוונטית". שאלה: "מתשובתך זו אני מבין שאם נתפס הבית אדום זה בניגוד להנחיותך?" תשובה: "אמת ושלא בידיעתי". ואני שואל אותך, אתה מדבר בלהט כדבר ברור שצריך (לא ברור). מבחינה מבצעית אני לא מנסה להתווכח איתך, רק מנסה להציג לך שיש תיזה נגדית אחרת שאומרת שברגע שאתה נכנס לאזור שבו יש יישוב שבו נמצאים אנשים, אז אתה מעביר אולי את המוקד של ההפרעות או המהומות וכו', אבל בדיעבד זה הוברר שאלה שהיו בבית האדום משכו אליהם אבנים וכו'.

בנצי סאו: אני מכבד את דעתו המקצועית של מפקד המחוז. אני נכחתי במקום, אני נכחתי באירוע, מפקד המחוז היה מרוחק עשרות קילומטרים ממני. לא היה בנקודת

האירוע. בנחיתות המספרית, עם מיעוט האמצעים שעמדו לרשותי, בסכנת החיים במוחשית שנשקפה לאזרחים וסכנת החיים הממשית שנשקפה לכוחותיי שעמדו על הציר 65, לא מצאתי דרך אחרת להרחיק את הסכנה מאזרחים חפים מפשע.

השופט תאודור אור: כשאתה מדבר על אזרחים, אתה מדבר על אזרחים שנעו בכביש?

בנצי סאו: אני מדבר על אזרחים שנעו בכביש.

השופט תאודור אור: האם לא היה יותר בטוח לסגור את התנועה? בשלב הזה כשאתה רואה שזה הולך ומתגבר, לפחות (לא ברור).

בנצי סאו: כביש וציר במדינת ישראל לא נסגר על פי החלטה מקומית. הוא מחייב הערכת מצב, ראייה רחבה מאוד עם בחינה של שיקולים ואספקטים רבים. לא סוגרים כביש כל כך מהר, בטח שלא את כביש 65, ביום חג, שהרבה מאוד אזרחים נעים בו. מה גם, שלא עמדו לרשותי מספיק כוחות כדי להבטיח שברגע שאני אסגור את הצומת ואני אסגור את הכביש, אני אוכל לאבטח ולחלץ את מי שנמצא בכביש הזה. בשלבים המאוחרים יותר, אנחנו סגרנו את ציר 65 ובכל זאת אזרחים נקלעו לסכנת חיים. אזרחים חולצו בשן ועין. אזרחים נקלעו להמון שעשה בהם שפטים, הצית את הרכבים, יש דיווחים, יש דיווחים רשומים של אזרחים, יש עדויות של אזרחים שמציינים את העובדה שבאותן שעות שהכביש היה סגור וללא כוחות משטרה, בכל זאת אזרחים, מכל מיני סיבות נקלעו לציר הזה ועמדו בסכנת חיים. היה אוטובוס אגד שנלכד בצומת, נהגו זוהה על פי תעודת הזהות, הוא זוהה כתושב ישראלי ערבי, איפשרו לו להמלט, הציתו את האוטובוס. אזרח ישראל אחר שנקלע לצומת נרגם באבנים, חילץ את עצמו בשן ועין, ברח מהמקום, ריכבו הוצת. יש דיווחים רשומים ואני העברתי את הדיווחים האלה גם לאוספי החומר, על צוותים שלי שחילצו אזרחים שנקלעו לסכנת חיים ממשית בציר 65. זה אומר שגם כאשר אנחנו לא נוכחים בציר 65 וסוגרים אותו בקצוות ממזרח ומערב, אין יכולת לתת ביטחון מקסימלי ושמירת חיים אופטימלית לכל מי שבכל זאת מחליט לעשות שימוש בציר הזה, כך שבאותן דקות ובאותה שעה השיקול לסגירת ציר 65 לא עמד על הפרק, יתרה מכך במהלך האירועים ונדמה לי כשעה וחצי לאחר מכן אני שוחחתי עם מפקד המחוז בטלפון, בטלפון הסלולרי והוא הודיע לי להמשיך ולשהות בציר 65, להחזיק מעמד עם הכוחות שלי בציר 65 משום שיש תגבורת ארצית של כ-300 שוטרים שהם בדרך אלי וכאשר הם יגיעו אני אמור לפרוס אותם בציר 65, לשמור על אבטחת התנועה ועל אבטחת המשתמשים בדרך. אינני יודע אם לגעת בזה כבר בשלב הזה, או שאנחנו נתייחס לזה בשלב מאוחר יותר, אבל בפועל, בפועל אדוני, כל אותם 300 איש שהיו אמורים לתגבר אותי בכביש ואדי ע'רה לאור האירועים הקשים שאני הייתי... שהתמודדתי איתם, לא הגיעו אלי, אלא הופנו לצומת פרדיס, משום ששם היה כאוס מוחלט.

השופט תאודור אור: אולי נגיע לכך.

בנצי סאו: אוקי.

פרופ' שמעון שמיר: בעניין האופציה של סגירת הציר כדרך להתמודד עם אירועים קשים שיכולים להתפתח שם. אני דווקא התרשמתי מדברייך ומהחומר שיש בידינו שאתה זוהית כאיש שדגל בתפיסה שמוטב לנטוש את הציר על מנת למנוע שפיכות דמים. אני אצוטט דברים שאמרת ב-4 באוקטובר ברדיו המסביר את ההוראה בשני

מקרים לנטוש את ציר (לא ברור), אני מצטט: "לעזוב את ציר (לא ברור), זאת לאחר הערכת מצב ומתוך הכרה והבנה שנוכחותנו במקום תוביל לשפיכות דמים גדולה וקשה. אתה גם מספר בעדות שלך שאתה בעצמך הצעתי לממ"ז להתפנות מציר 65, לחסום אותו לתנועה מן הצדדים כדרך לפתור את הבעיה באותו זמן. חסימה יעילה מהצדדים הלא הייתה אמורה למנוע כניסה של רכב אזרחי למקום? איך אתה מסביר את הסתירה בין מה שיש... סתירה לכאורה, לפנינו, לבין מה שאתה אומר עכשיו, שהחסימה לא הייתה פתרון?

בנצי סאו: ראשית, תרשה לי, אינני מוצא סתירה.

פרופ' שמעון שמיר: תסביר.

בנצי סאו: ב-1 לאוקטובר, בשעות אחר הצהריים, אני קיימתי הערכת מצב עם הקצינים שלי, עם מפקד תחנת עירון, משום שעד שעות אחר הצהריים בהגדרת המשימה ואבטחת ציר 65, המשתמשים בו, אבטחת הישובים שנמצאים בזירה הזאת. בדיווחים שאני העברתי למפקד המחוז מספר פעמים לאורך אותו יום, עדכנתי אותו על כך שאמצעי הפיזור שעומדים לרשותי הולכים ומצטמצמים, בעיקר ציוד הגז. חלק מהכוחות שלי נפגעים, חלקם מנוטרלים מיכולת תפקוד. אנחנו המשכנו לעמוד בצומת כי לא רצינו להפגין חולשה, אבל חלק מהכוחות שלי בפירוש... חלק מהשוטרים נפגעו, נחבלו בגפיים, לא תפקדו. כל עוד ידעתי שאני אמור להיות מתוגבר בכוחות נוספים, בעתודות ארציות, היה ברור לי שאני צריך להחזיק מעמד בציר 65, לשמור את הציר פתוח ככל שניתן, לאבטח את מי שמשתמש בו, לעשות את המירב לאבטחת מי שמשתמש בו. צריך לזכור את האווירה שיש לא מעט אזרחים שרוצים גם להגיע למקום מגוריהם, ואני מקבל טלפונים מראשי מועצות ומאחרים ששואלים אותי מה קורה. תושב קציר רוצה להגיע הביתה, ותושב מי-עמי רוצה להגיע הביתה, ואני אחראי על אבטחת שלומם ובריאותם, ובתוך הרכבים האלה יושבות משפחות שלמות, כולל ילדים. באותה הערכת מצב, כשאני הבנתי שאני לא אקבל כוחות תגבור, שיש אזורים בתחום המחוז הצפוני שנמצאים במצוקה קשה מאוד, ועל פי החלטת מפקד המחוז הצפוני אינני מקבל תגבור, אלא כל כוחות התגבור... ואני רוצה לחדד את הנקודה הזו, מדברים אתי בשעות הצהריים ואומרים לי 300 איש בדרך אליך. אני שולח את קצין המבצעים שלי לשטח כינוס, ואני מורה לו לקלוט את כוחות התגבור. אני מורה את קצין האג"מ להכין תכנית מבצעית לפריסת כוחות התגבור בכביש ואדי ערה, ולאחר מכן אני מקבל טלפון נוסף שמודיע לי שאני לא מקבל אף שוטר בתגבור, וכל מי שמגיע לצומת, לאותו שטח כינוס בו נוכח קצין המבצעים שלי, יוסט מהר לפרדיס. אני עם כוחות דלים, אמצעי הפיזור שלי הולכים ומצטמצמים, היה לי ברור שעם נחיתות כוח, עם צמצום של אמצעי פיזור, אם אני נשאר בצומת ואני נכנס לחשיכה, ויש פה דינמיקה של צבירת מתפרעים, אירועים שהופכים ליותר ויותר אלימים, אירועים שהופכים ליותר ויותר קשים, אני עם כוחותיי אקלע לסכנת חיים. בסכנת חיים אנשים עלולים להיפגע באופן קשה מאוד. זו היתה הערכת המצב שלי, זו היתה התחושה שלי, אני שוחחתי עם מפקד המחוז והמלצתי בפניו להתפנות מכביש 65, להתמקד באבטחת היישובים, להתמקם בתחנת המשטרה...

השופט תאודור אור: זה כבר היה לפנות ערב?

בנצי סאו: אחר הצהריים, זה עדיין לא שעות הערב, מדובר בשעות אחר הצהריים, ואני רוצה להבהיר פעם נוספת: החשש המרכזי שלי היה שאנחנו... הכוחות ייקלעו לסכנה, האזרחים ייקלעו לסכנה שבעטייה אני איאלץ להשתמש באמצעים קשים ולנקוט בפעולות אגרסיביות שעלולות להיות קשות מאוד. זו הסיבה שהובילה אותי להמליץ בפני מפקד המחוז. עכשיו, לשאלתך, ואמרת... ציינת איזושהי סתירה. אנחנו מכירים את אזרחי מדינת ישראל, וגם כאשר אתה סוגר ציר, לא מעט פעמים כאשר כל המחוז הצפוני פקוק וכל צירי המחוז הצפוני, יש אזרחים שהם מחליטים לקחת את הסיכון ולעקוף את מחסומי המשטרה מתוך שיקול דעת מוטעה, ולהיקלע ולהיכנס לעין הסערה, ואני מניח שאתם תיתקלו במקרים כאלה, אם לא נתקלתם עד כה, או שאתם תיתקלו בעתיד מבדיקת החומר. היו מספר אירועים כאלה שלמרות שאנחנו סגרנו צירים וחסמנו צירים, אזרחים בכל זאת נקלעו לתוך מעגל הסכנה, כך שאינני מוצא סתירה בדבריי...".

הסבריו של נצי"מ סאו הובאו אך למען שלמות התמונה, שכן כאמור, גם הועדה סברה שלא מוטלת עליו אחריות פלילית בגין ההחלטה להעלות כוחות לבית האדום, ובכל הכבוד, אנו מסכימים עמה.

13. עתה נעבור לסקירת העובדות הרלוונטיות לבחינת השאלה האם ניתן להטיל אחריות פלילית על מאן דהוא בגין מות ההרוגים באירוע.

אפיון הכוחות שהיו במקום

14. על מנת לנסות ולאתר את השוטר שירה במנוחים, יש לבדוק מי היו הכוחות שהגיעו למקום, ומה היה מתחם הזמן בו נכחו שם, מהם כלי הנשק ואמצעי הפיזור שהיו ברשותם ומה היה מיקומם בזירת האירוע.

סדר הגעת הכוחות היה, כאמור בדו"ח הועדה, כדלקמן:

א. ראשית⁷, הגיע לזירה הכח בפיקודו של רוני פארס, קמב"ץ פלוגה מ"ד במג"ב (להלן – כח פארס). כח זה התמקם בצומת השבילים ומנה כ-6-7 לוחמים⁸.

ב. לאחר כ-20 דקות, חבר לכח זה כח נוסף, תחת פיקודו של איתן אזרק, מ"פ פלוגה ז' של מג"ב, שמנה כ-14 איש והתמקם בצומת השבילים⁹ (להלן – כח אזרק). חלק מכח זה, שהיה תחת פיקודו הישיר של הקצין אופיר שמול, מנה ארבעה איש: שמול עצמו, אופיר אלבו, סלע

⁷ נציין, למען השלמות התמונה, כי בהודעתו בפני אוספי החומר, מסר פארס כי כשהגיע לצומת, כבר היה אזרק בדרכו ל"תפיסת הגבעה" והוא נתבקש על ידי סאו לתגברו. עם זאת, בעדותו בפני הועדה, מסר כי הוא היה הקצין הראשון שהגיע לגבעה.

⁸ ר' עדותו בפני הועדה.

⁹ ר' עדותו בפני הועדה. יוער, כי אזרק כונה בדיוני הועדה "ק"י".

עמר וניר יחיא. כח זה התמקם בבית האדום עצמו. לאחר כעשר דקות של שהות משותפת בזירת האירוע, חזר כח פארס לצומת. יודגש, כי על פי עדויות אזרק ושמול, היחיד בכח אזרק שאחז ברומה לירי גומי היה אלבז¹⁰.

ג. לאחר שההמון השליך לעבר כח אזרק טילי גז כך שחלקו של כח זה נפגע משאיפת עשן, הוזעק למקום כח נוסף, תחת פיקודו של זאכי עאמר, מ"פ פלוגת מ"ד במג"ב צפון (להלן – כח עאמר). כח זה מנה כ-15 איש¹¹ והתמקם אף הוא בצומת השבילים. יודגש, כי על פי עדות עאמר, חלק מכח זה, שהיה תחת פיקודו הישיר של הקצין מיטל קוניו, הכפוף לעאמר, התמקם על יד הבית הלבן והוא אינו יכול לשלול, כי חלקו אף נכנס לבית האדום עצמו.

לאחר הגעת כח עמאר, עזב כח אזרק את המקום וחזר לצומת, למעט הכח שהיה בבית האדום עצמו, כאמור, תחת פיקודו הישיר של שמול¹².

ד. כמו כן הגיעו למקום כעשרה שוטרים מיס"מ חוף (להלן – כח יס"מ חוף). על פי עדות אלון לחם, סגן מפקד יס"מ חוף¹³ חבר כח זה לכח אזרק בסביבות 13:30¹⁴ ועזב את הזירה לצורך טיפול באירועי פרדיס בסמוך לשעה 14:30–14:45.

ה. יצוין, כי בנוגע לאירוע הנדון, לא מצויים בידנו דו"חות משימה או דו"חות אחרים, מהם ניתן ללמוד בבירור על זהות כלל השוטרים המעורבים באירוע הנדון. מעיון בחומר שנאסף ע"י הועדה, גובשה ע"י מח"ש רשימה שמית של השוטרים שהעידו או הוזכרו כמי שנטלו חלק באירוע הנדון ועל בסיס רשימה זו נערכו פעולות החקירה שפורטו לעיל.

מות המנוח אחמד סיאם ג'בארין

העדויות הנוגעות לנסיבות מותו של אחמד סיאם גבארין שנפגע מקליע גומי

15. על פי דברי העדים מוחמד מוסטפא חג' דהוד ומחמיד מוחמד תאופיק בפני הועדה ביום 01.10.00, בסמוך לשעה 12:00, שניהם, יחד עם המנוח, היו בדרכם חזרה לביתם¹⁵, במגמה להתרחק מהעימות שבצומת. בדרכם עברו על יד בית יוסף ושתו מים מהברז שבחצר. בשלב זה, הגיעו למקום שוטרים שהיו מרוחקים מהם מרחק של 50-60 מטרים. הירי הראשון של אותם השוטרים פגע באחמד. דהוד סיפר בעדותו כי הירי התרחש פחות מדקה לאחר שהשוטרים נכנסו לבית האדום' כאשר חלקם היו בחצר הבית האדום ובכביש. לאחר נפילת המנוח ירו עליהם השוטרים גז. הוא עצמו לא ראה את השוטרים יורים.

¹⁰ ר' גרסת אזרק בפני הועדה ובפני אוספי החומר וגרסת שמול בפני הועדה.

¹¹ ר' עדותו בפני הועדה. יוער, כי עאמר כונה בדיוני הועדה "ע.ר".

¹² ר' עדות אזרק בפני הועדה.

¹³ ר' עדותו בפני הועדה.

¹⁴ ר' הודעת סאו בפני אוספי החומר.

¹⁵ על פי העדויות, התגורר המנוח בכפר מאעוויה.

16. העד ריאד מחאג'נה' שפינה את המנוח אחמד מהזירה, סיפר, כי "שלושת הבחורים" עברו במקום ונורו על ידי שוטרים שהיו ליד הבית האדום. לדבריו, לא נזרקו אבנים לעבר השוטרים בשעת המעשה.

17. גם מחאג'נה מחמוד תאופיק אבו שואקרה מסר, כי המנוח אחמד נפגע בסביבות 12:15, בעת ששהה ברחבה שעל יד בית יוסף, כאשר לא היה ידוי אבנים באותה העת.

18. אגבריה וסאם קסאם, בנו של בעל הבית האדום, שהיה בבית האדום בעת האירועים, העיד, כי לבית נכנסו שוטרים, שחלקם עלו לקומה השניה, וחלקם עמדו ברחבה שבין חצר הבית האדום ובית אחמד עוד הוא מספר, כי ראה אחד מבין שלושה צעירים נפגע ולאחר מכן התברר כי מדובר באחמד ג'בארין. עד זה מסר, בנוסף, כי הירי החל מייד עם הגעת השוטרים לבית האדום.

19. על פי עדותו של ד"ר עפו אגבריה בפני הועדה, הגיע המנוח למרפאה באום אל פאחם בסביבות השעה 12:30.

20. מהאמור לעיל, ניתן לקבוע, כי יש ראיות לכך שהמנוח אחמד נפגע בסמוך לשעה 12:30, על ידי השוטרים הראשונים שהגיעו לזירת הבית האדום. פגיעתו היתה כתוצאה מירי גומי במרחק של כ-60-70 מטרים מהבית האדום¹⁶, ברחבה שעל ידי בית יוסף.

21. השוטרים, שהגיעו למקום בראשית האירועים, נחקרו והכחישו כליל את הטענה כי מי מהם ירה לעבר אנשים שכלל לא התפרעו. הם העידו, כי ירו רק לעבר אנשים שהתפרעו וסיכנו את חייהם. בעניין זה נרחיב בהמשך.

22. כאן המקום לציין, כי בניגוד לגרסאות תושבי אום אל פאחם, שנסקרו לעיל, לפיהן המנוח רצה להתרחק מהעימות, עולה מקטעי עיתונות שפורסמו באותה עת, כי קרובי משפחתו וחבריו של המנוח סיפרו, כי שהותו במקום לא הייתה תמימה וכי המנוח, עובר ליום מותו, הביע רצון להיות שאהיד:

כך למשל עולה מדברי חבריו, המובאים בספר זכרון בעריכת אחמד פתחי ח'ליפה:

"אחרי תפילת הצהריים בשבת, 1.10.00, הוא רץ במהירות לעבר החיילים, כשהוא מיידה בהם אבנים ואומר: בואו נמהר, גן עדן ממתין; ונערות גן עדן ממתנות... ניסיתי לשכנע אותו לנהוג במתינות. אבל כיצד אצליח להפריד בינו לבין גן העדן?"

¹⁶ ר' תרשים מדידה שהיה בפני הועדה, ועליו צוינו המרחקים שבין הבית האדום לבין מקום הפגיעה במנוחים. על פי התרשים נהרג המנוח אחמד ממרחק 67 והמנוח מוחמד ממרחק 87 מטרים (מ/18).

"ראיתי אותו רבע שעה לפני מותו, והוא לחץ את ידי ואמר לי: 'אני הולך אל אלוהי, היום נפגוש את האהובים מוחמד ואללה'".

דברים דומים עולים מכתבה שפורסמה ב"צוות אלחק ואלחריה", גליון 6.10.2000 :

"אחמד חי את חיי השהידים וחלם את חלומות השהידים."

"מה שהעסיק את ליבו של אחמד, וזכה לאהבתו, יותר מכל דבר אחר – היו השהידים. הוא למד בעל-פה את שמותיהם ותאריכי מותם."

"ביום ששי האחרון אכל אצל סבתו, ובטרם עזב את ביתה אמר לה: 'לחיי אלו – יסתהדו', ואכן היתה לו פגישה עם השהאדה – כעבור יומיים."

כן נפנה לדברי סיד עלי אחמד מחאמיד המובאים בכתבה ב"צוות אלחק ואלחריה", גליון 6.10.2000 :

"ביום ששי הבטיח לסבתו שלחיו תסתשהד, ואכן ביום א' היתה קבועה לו פגישה עם השהאדה."

כך גם עולה מכתבה ב "צוות אלחק ואלחריה", גליון 28.9.2001 :

"השהיד אחמד אבראהים ציאם היה שהיד עוד לפני שהסתשהד. הוא מילא את תפקיד השהאדה עוד לפני שהתנסה בה במציאות. הוא אהב את השהידים, את איזכורם, עד כדי כך שהוא שמר את תמונותיהם בכיסו במשך זמן ארוך. כל כתיבתו שאבה השראתה מעולם השהאדה."

"הוא הכין נפשו לשהאדה, והוא פגש בה ביום 1.10.00"

דברים דומים נאמרו גם על ידי אחרים¹⁷.

23. נציין, בנוסף, כי בפני הועדה עמד קטע מתורגם מעיתון ובו צוינו דברי אביו של המנוח, לפיהם ייחל המנוח להפוך לשהיד¹⁸.

¹⁷ ר' מדברי אחותו, המובאים בספר זכרון בעריכת אחמד פתחי ח'ליפה (עמ' 12): בדרכו ל"שהאדה" יצא אחמד מהבית שמח ומחייך, כאילו שיער שהוא ייפגש במי שאהב. הוא יצא כשהוא ניפרד מאיתנו, ועיניו מראות לנו שזו הליכה ללא שוב. וכן ר' דברי אמו המצוטטים בכתבה ב "צוות אלחק ואלחריה", גליון 28.9.2001: זמן מה לפני שהיה לשהיד, רשם את שמות כל בני כיתתו. ליד שמות אלו שכבר מתו, רשם "רחמת אללה", וכך רשם גם לצד שמו. כן ר' דברי אחותו, המצוטטים בכתבה ב "צוות אלחק ואלחריה", גליון 28.9.2001: ביום בו היה לשהיד השכים קום, והיא התווכחה איתו בשאלה האם תתארגן הפגנה באותו יום באום אלפחם, אם לאו. המנוח אמר לה: אפילו אם לא תהיה הפגנה – אני אארגן הפגנה לבדי.

¹⁸ ר' מ/1996, דברי אבי המנוח כפי שפורסמו בעיתון איאם אל ערב.

24. אכן, יכולה להטען הטענה, כי הרצון להיות שאהיד יוחס למנוח בדיעבד, לאחר מותו, על ידי קרוביו וחבריו על מנת להאדיר את שמו או משיקולים אחרים, ללא שהיה לכך בסיס עובדתי אמיתי. אלא שלמיטב ידיעתנו טענה שכזו לא נטענה ובכל מקרה, יש בדברים אלה משום כרסום מסוים בטענה, לפיה לא נטל המנוח כל חלק בהתפרעות, וטענה זו תוכל לשמש להגנתו של חשוד פוטנציאלי בתיק.

עיתוי הפגיעה במנוח אחמד ביחס לעיתוי שהות הכוחות

25. כאמור, עולה מהראיות שנסקרו לעיל, כי המנוח אחמד נהרג מפגיעת קליע גומי בשלבים הראשוניים של האירוע, בסמוך לשעה 12:30, ומייד לאחר הגעת השוטרים הראשונים למקום¹⁹. כלומר, אם אכן כך הם פני הדברים, המדובר בירי שביצע, ככל הנראה, כח פארס או כח אזרק ואירע, ככל הנראה, לפני הגעת כח עאמר או כח יס"מ חוף למקום.

26. בהקשר זה נציין, כי אזרק נעזר ביומן מבצעים על מנת לקבוע את לוח הזמנים בעדותו בפני אוספי החומר.

האם ניתן לדעת את זהות השוטר שירה במנוח אחמד

27. כאמור, במועד בו נורה אחמד, נכחו במקום, ככל הנראה, רק כוח פארס וכוח אזרק (שכלל את כוח שמול).

28. פארס העיד, כי איש מהכוח שלו לא עשה שימוש בגומי או בכל אמצעי אחר בזמן הקצר שהם שהו שם.

29. אזרק העיד, כי לכח תחת פיקודו היה רומה יחיד, שניתן לכח תחת פיקודו של אופיר שמול, שכאמור, התמקם בבית האדום. ברומה עשה שימוש השוטר אופיר אלבו שנמנה עם כח זה. לרשותו של הכח שנותר עם אזרק ושעמד בצומת השבילים, לא היה רומה המשמש לירי גומי²⁰.

מכאן עולה, כי אם נאמץ את גרסת פארס, שלא נתמכה בעדויות אחרות, לכאורה, היחיד שירה גומי בשעות הרלבנטיות למות המנוח אחמד, היה אלבו. אלא שכפי שיוסבר בהמשך, הנחה אפשרית זו מעוררת ספקות רבים.

¹⁹ ר' תצהיריהם של אגבריה וסאם קאסם, ריאד אסעד מאחגינה ומחמיד מוחמד מחמוד תאופיק וכן עדות ד"ר עפו בפני הועדה.

²⁰ ר' הודעת אזרק בפני אוספי החומר ובפני הועדה.

30. תחילה נציין, כי איש מהשוטרים לא מסר כי הבחין בפגיעה באדם בנסיבות שתיארו חברי המנוח.

אלבז העיד כי ירה גומי לעבר מתפרעים שסיכנו את השוטרים. כך מסר בהודעתו בפני אוספי החומר:

"אני יריתי את כל 10 התחמישים של הגומי שהיו על מתפרעים שהתקרבו אלינו וגם כאלה שהתקרבו לכח של המכונה ק'. כאשר ניגמרה תחמושת הגומי, שמול שלח את סלע עמר להביא עוד תחמושת מהצומת וסלע עמר חזר עם עוד 20 גומי ותחמישים בערך. הוא גם הביא איתו דלי עם רימוני גז וטילי גז. המשכנו לירות ולהגן על הכח של המכונה ק' ועל הכח שלנו מפני זריקות האבנים. היו שלושה חדרים עם חלונות שפנו לכיוון הגבעה השלטת שמהם יריתי גומי על המתפרעים. היו פגיעות שלי בהם. אני זיהיתי כמה פגיעות. את הפגיעות מזהים על פי זה שרואים את האדם צולע או מתקפל וזה סימן שהוא קיבל גומי. ההנחיות שקיבלתי משמול היו לירות לפלג גוף תחתון. היו אנשים שהיו באים לעזור לפצועים ללכת מהמקום. אני לא יודע על כל הפגיעות שהיו לי. לא את כולן ראיתי."

31. אלבז עומת על ידי חברי הועדה עם גרסת חבריו של המנוח אחמד, לפיה נורה למרות שעבר בתמימות במקום, ומסר כי "לא היה כזה דבר". בנוסף, טען בפני הועדה, כי לא היה "מבזבז" תחמושת יקרת ערך בירי לעבר עוברי אורח שלא סיכנו אותו ואת חבריו:

"...פרופ' שמעון שמיר: ז"א שלמעשה כשנכנסתם לבית האדום המדרון מן הבית הלבן לכיוון הבית האדום היו בו מתפרעים, אמרת כ – 50-60?
אופיר אלבז: הערכה, עוד פעם, כן.

פרופ' שמעון שמיר: אני שואל אותך על הנושא הזה למרות שכבר דברת עליו, משום שאני רוצה לספר לך ששמענו עדות שאמרה שכאשר תפסתם את הבית האדום היו בסך הכל 3 אנשים עוברי אורח ליד הבית הלבן ולא היו מתפרעים אחרים ואז נפתחה אש מן הבית האדום לאותו הכיוון, אתה יכול לאשר או להזים את זה?

אופיר אלבז: לא, כי לא היה כזה דבר. אם יש לי בסביבות 10 תחמישים באמת שאני לא אבזבז אותם על סתם אנשים עוברי אורח ובאמת שאם אין סכנה אני גם לא אעשה את זה.

פרופ' שמעון שמיר: ז"א, כבר היו שם מתפרעים והם סיכנו אתכם או לא סיכנו אתכם?
אופיר אלבז: כן.

פרופ' שמעון שמיר: סיכנו אתכם?

אופיר אלבז: כן, כי אם לא, לא היינו פותחים באש..."

32. גם אופיר שמול טען בפני אוספי החומר, כי "כיוון עליו שלט", לא היה אירוע של התקהלות סביב אדם שנפגע, וכן מסר כי לא ראה או שמע על נפגעים בנפש. הוא חזר והעיד בפני הועדה, כי אינו זוכר תיאור הדומה לזה שמסרו חבריו של המנוח אחמד:

”...השופט תאודור אור: כי אנחנו שמענו פה עדות...הופיע מישהו שראה בין היתר יותר מ-2-3 נפגעים ובעיקר היה ציון שאחד או שניים לפחות נלקחו ע”י אחרים מהמקום. לגבי אחד, הוא אפילו ידע לתאר שהביאו אותו למכונית שעמדה בצומת למעלה ליד החורשה ושם הכניסו אותו למכונית, האם אתה לא זוכר אירוע כזה? אופיר שמול: לא זכור לי אירוע כזה, מה שתיארת זה את מה שאני ראיתי, לא מה שאחרים ראו.”

33. שמול, מפקדו של אלבז, מסר לאוספי החומר כי הוא הורה לאלבז לירות גומי מספר פעמים. לפי טענתו, כדורי הגומי נורו רק בתגובה לסכנה. יצוין, כי שמול נוקט אמנם בלשון גוף יחיד ראשון (“יריתי”) אולם מהקשר הדברים ברור כי כוונתו במילה “יריתי” היא מתן הוראה לאלבז לירות. להלן דבריו:

”...החלטתי לירות גומי על פי ההנחיות שקיבלתי מבנצי וגם מהמכונה ק’.”
כאשר יש סכנה לירות גומי אלבז ירה ע”פ הנחיה שלי 2 או 3 גומי וכיוון לעבר פלג גוף תחתון של הקבוצה שהיתה בקו הראשון מולנו בין המתפרעים בכיוון צפון מזרח. בעיקבות הירי המתפרעים נסוגו ואחרי כמה דקות חזרו חזרה. בירי הזה אני ראיתי ודיווחתי על שתי פגיעות בחלק גוף תחתון, את הפגיעות אני רואה על האנשים כאשר הם בורחים ורואים שהוצא צולע אז יודעים שהפגיעה היתה ברגל. כאשר שוב חזרו והמשיכו לזרוק אבנים ושוב לסכן את הכח של המכונה ק’ יריתי גומי שוב שני כדורים. לא זיהיתי פגיעות. דיווחתי בקשר שאני צריך דחוף תחמושת גומי נוספת משום שנשאאתי בערך עם 5 כדורים. מאחר והמתפרעים התקרבו שוב בעזרת זריקת אבנים יותר נכון ממש סלעים סיכנו את הכח של המכונה ק’ וגם את הכח שלי בתוך הבית משום שבסוף הקומה שבה היינו לא היה גג ואבנים חדרו דרך הגג ודר החלונות שעוד לא היו בנויים יריתי גם את כדורי הגומי הנוספים ולא זכור לי שנצפו על ידי פגיעות...”. (ההדגשות אינן במקור)

34. ענין זה הובהר מפורשות בפני הועדה, שם מסר שמול מפורשות, כי לדעתו, השימוש היחיד באמצעים נעשה על ידי אלבז עצמו.

כמצוטט לעיל, טען שמול, כי אלבז ירה לכיוון צפון מזרח – שהוא, על פי העדויות ובהתאם לתצ”א שלעיל, הכיוון בו נמצא המנוח אחמד בעת הפגיעה בו.

האם ניתן לקבוע באופן חד משמעי כי רק אלבז ירה גומי בשלב הפגיעה במנוח?

35. מסקנתנו היא, כי לא ניתן יהיה להוכיח ברמה הנדרשת בפלילים כי רק אלבז הוא שירה גומי לעבר ההמון בשלב הרלבנטי למות המנוח, ומכאן לקבוע, על דרך השלילה, כי הוא היחיד שיכול היה לגרום למות המנוח. אכן, יש סבירות מסוימת לכך, אך הענין אינו חד משמעי כלל ועיקר.

36. ראשית, כאמור לעיל, אלבז ומפקדו הכחישו ירי בנסיבות שתוארו על ידי חברי המנוח.

37. שנית, סלע עמר, שנמנה אף הוא על כוח שמול, ציין בהודעתו בפני אוספי החומר, כי הוא עצמו ירה גם גומי, באמצעות נשק ה-M-16 שהיה ברשותו, ואף טען כי נעשה שימוש בפדרל (שממנו יורים טילי גז) לצורך ירי קליעי גומי:

"...לפי ההוראות שניתנו שם ירינו עליהם גז, לניר יחיא אם אני לא טועה היה "פדרל" והיה גם "פדרל" נוסף לאנשים הנוספים שהיו איתנו מיחידת "ארז". לי לא היו אמצעים. היה לי רק נשק מסוג M-16 מקוצר. היה לאופיר אלבז גומי "טמפונים". כל הזמן זרקו עלינו אבנים והגיעו מפגינים נוספים. היתה הנחיה לירות גומי כדי לפזר אותם. אופיר ירה גומי וגם מה"פדרל" ירו רימוני גומי M-37, אני גם יריתי גומי, אני לא זוכר איך קוראים לזה אבל זה מין רימון שמלבישים על קנה הנשק ויש בפנים בערך 20 כדורים גומי."

אכן, בעדותו בפני הועדה, מסר סלע כי בהעדר אמצעים חלופיים, עשה שימוש בירי אש חיה: **"...פרופ' שמעון שמיר: עכשיו, אתה בהודעה שלך הסברת גם את המצב עם הבקת"ב ואמרת שמאחר שנגמרו האמצעים האחרים לא הייתה ברירה אחרת, אלא לירות באויר. זה היה ההסבר שלך?**
סלע עמר: לא, אני אמרתי בגלל שלי אישית לא היו שום אמצעים על הנשק ואני נתקלתי לסיטואציה הזאת, אז יריתי שתי יריות באויר.
פרופ' שמעון שמיר: לך לא היו אמצעים?
סלע עמר: לי לא היו אמצעים..."

אולם גרסה זו אינה מתיישבת לכאורה עם הודעתו בפני אוספי החומר, והיא, כשלעצמה, מעוררת ספק בנוגע לשאלה האם אלבז היה היחיד שירה גומי.

38. יוער, כי לפי גרסת אופיר אלבז עצמו, רק הוא היה יכול לירות גומי מתוך חברי הכוח שלו, שכן רק לו היה רומה ואילו על כלי הנשק של יחיא וסלע, שהיו מסוג M-16 מקוצר, לא ניתן להתקין את הרומה. אלא שכאמור, הדברים הללו עומדים לכאורה בניגוד לדברי סלע בפני אוספי החומר.

39. שלישית, בחומר החקירה קיימת אף עדותו של השוטר חיים מרגיע, שהשתייך לפלוגה מ"ד (הפלוגה תחת פיקודו של זכי עמאר) וממנה עולה, כי יתכן שגם הוא ירה גומי אף בשלבים שקדמו להגעת עמאר למקום, שכן לדבריו נכח בזירה יחד עם אזרק, עוד לפני הגעת עמאר. דבריו, מהם משתמע כי יתכן שגם הוא ירה גומי בשלב הרלוונטי, מקשים להוכיח כי אלבז

היה היחיד שירה גומי בשלב זה. יודגש, כי מרגיע הכחיש פגיעה בנסיבות המתוארות על ידי חברי המנוח וציון, כי לא ירה מאיזור הבית האדום²¹.

40. רביעית, אלבז עצמו טען בפני הועדה, כי היה עוד שוטר מהיס"מ שירה גומי, אם כי לא ברור מדבריו באיזה שלב של האירוע מדובר ויתכן כי הוא מדבר על השלבים המאוחרים, שבהם חבר אליהם כח עאמר:

"...השופט תאודור אור: באותה זירה באותו יום בשלב שאתה ירית גומי, אתה היחיד

שירה גומי או שהיו אחרים?

אופיר אלבז: בבית עצמו הגיעו עוד 3 מסגרות לפחות, שזה מסגרת של היס"מ, מסגרת של סמ"ג...

השופט תאודור אור: ובכל אחד מהם היה איש שירה גומי?

אופיר אלבז: אני יודע שהיה עוד אחד מהיס"מ וזהו ואני אם אני לא טועה..."

41. חמישית, כאמור לעיל, סיפרו חבריו של המנוח כי הירי בוצע על ידי השוטרים הראשונים שהגיעו למקום: השוטרים הראשונים היו, על פי הראיות (וכך קבעה גם הועדה), חברי כח פארס, שאלבז לא היה חלק ממנו. אמנם, העדים מספרים, כי הירי התבצע מסביבות הבית האדום ולא מצומת השבילים בה היה כח פארס, אך בשל הסמיכות שבין המקומות יש גם בעובדה זו משום הקמת ספק לגבי השאלה אם אלבז הוא היחיד שירה גומי במועד הרלבנטי לפגיעה במנוח. בהקשר זה נציון, כי פארס, בגרסתו בפני אוספי החומר, מסר כי אף שלא היה אירוע חריג, והמתפרעים לא עלו לגבעה, הרי ש"זרקו עלינו אבנים".

נוסף, כי לא מצאנו שפארס בגרסאותיו פירט מיהם השוטרים שהיו עימו וממילא, לא מצאנו כי נגבתה גרסה מאותם השוטרים. להערכתנו, במצב דברים זה, לא ניתן יהיה לשלול, על סמך דברי פארס בלבד, את הטענה, כי גם שוטר שהיה חלק מכח זה ירה גומי לעבר ההמון. שקלנו אם יש טעם בהשלמת חקירה במישור זה כיום, והגענו למסקנה שלילית, שכן גם אם היו נחקרים שאר שוטרי כח פארס ומכחישים, עדיין, לא ניתן היה להאשים את אלבז בגרימת מות אחמד, שכן קיימים ספקות ממשיים אחרים שפורטו לעיל לגבי השאלה אם אלבז הוא שגרם למות אחמד. בנוסף, הכחשת השוטרים האחרים, גם לא תהיה בהכרח אמינה בהתחשב בטיב החשדות ובתוצאה הקשה של מות המנוח. בנוסף, כפי שיפורט בהמשך, אף אם ניתן יהיה להוכיח ברמת הודאות הנדרשת כי אלבז הוא היחיד שירה, יהיה קשה לשלול את טענתו כי היתה הצדקה לירי הגומי שביצע, וגם בכך יהיה די כדי להמנע מהגשת אישום פלילי נגדו.

42. שישית, ההצבעה על אלבז כשוטר שיש סבירות שהוא היחיד שירה גומי בזמן הפגיעה במנוח, מבוססת על ניתוח לוחות זמנים, ואלה מבוססים על עדויות של גורמים שונים ויומני אירועים. אלא שבסיטואציה הקשה ששררה במקום, ספק אם ניתן לבנות לוח זמנים מדויק של השתלשלות האירועים, וספק אם ניתן לדעת בודאות מי היו הכוחות המדויקים שנכחו

²¹ ר' דבריו בפני אוספי החומר ובפני הועדה.

בזירה. נציין, שעל פי גרסת סאו בפני אוספי החומר, הוקפץ אזרק (שאלבו היה תחת פיקודו) לבית האדום רק בסביבות השעה 13:00, ואילו חברי המנוח טענו כאמור כי נפגע קודם לכן. די בכך, כשלעצמו, כדי לבסס ספק ולפגום באפשרות להוכיח שאלבו היה היחיד שירה בזמן הרלוונטי רק על סמך היותו היחיד שאחז ברומה בשלבים הראשונים של האירוע. ככל הנראה, לא בכדי נמנעה ועדת אור ואף נמנע ארגון עדאלה מלנתח את הניתוח האפשרי שהובא לעיל ולהצביע דוקא על אלבו כחשוד בגרימת מות המנוח.

43. לסיכום, מהאמור לעיל, ניתן להסיק, כי אין בידינו דרך להוכיח באופן חד משמעי, כנדרש בפלילים, כי קליע הגומי שפגע במנוח, נורה על ידי אלבו, שכן קיימות ראיות המצביעות, במידה זו או אחרת, אף על שוטרים אחרים כמי שירו קליעי גומי לעבר ההמון בשלבים שלא ניתן לשלול כי חפפו למועד הפגיעה במנוח. על כן, להערכתנו, לא ניתן יהיה לקבוע במידה הנדרשת בפלילים כי נתקיים קשר סיבתי בין מות המנוח לירי שביצע אלבו.

44. למרות האמור, נבחן להלן את שאלת צידוק הירי, שכן אף לו היה ניתן להוכיח ברמה הנדרשת במשפט פלילי מי היה השוטר שירה ופגע במנוח, עדיין צריך היה להוכיח כי הירי בוצע ללא הצדקה, כדי להעמידו לדין פלילי.

האם היה צידוק לירי הגומי בשלבים המוקדמים של האירוע (במועד בו נפגע המנוח אחמד)?

45. השוטרים שהיו במקום במהלך האירוע סיפרו, כי היו חשופים לפגיעה מצד ההמון וסכנה זו הצדיקה שימוש בקליעי גומי לעברם²².

46. עדויות אלו מקבלות חיזוק בעדות בנו של בעל הבית האדום בפני הועדה, במהלכה סיפר, כי הבית ניזוק מידווי האבנים שהגיעו אליו. וזו לשונו:

“...אגבריה וסאם קסאם: ואח”כ, אחרי ה... הקטע הזה, לא יודע בדיוק פרק הזמן, אבל היו זריקות אבנים. אנחנו יכולנו להרגיש את זה בגלל שזה גם נשברו חלונות בבית, וגם הרעפים של הבית התנפצו.

השופט תאודור אור: זריקות אבנים של מי?

אגבריה וסאם קסאם: זריקות אבנים מכיוון אה... הגבעה למעלה.

השופט תאודור אור: אתה ראית מי זרק?

אגבריה וסאם קסאם: היו צעירים שזרקו אבנים.”

47. אופיר שמול מסר לועדה, כי הגיע למקום יחד עם איתן אזרק, והוא ועוד שלושה לוחמים נכנסו לתוך הבית האדום, כאשר אזרק היה בצומת השבילים:

²² ר' עדותם של השוטרים הבאים בנוגע לירי כדורי הגומי במהלך האירוע בכללותו. נפנה בהקשר זה לדברי העדים מיטל קונין, טל אטלינגר, אושרי אקסול ורותם ביטון בפני הועדה.

"...השופט תאודור אור: טוב, מה קרה הגעתם? אתם הראשונים שהגעתם לבית האדום, מה היה?

אופיר שמול: אוקי, מה שהיה, התבצעו זריקות אבנים גם לעברנו וגם לעבר ק', גם מהכיוון שלו מכיוון דרום-דרום מזרח וגם מהכיוון שלנו מכיוון הגבעה משטח ששולט על הבית. זה התחיל ממספר מועט של אבנים והלך והתגבר.

השופט תאודור אור: כן ומה הייתה התגובה לזריקות האבנים?

אופיר שמול: בתחילה לא הייתה תגובה, הכוח של ק' ירה גז בכיוון שלו לאזור שלו מאיפה שנזרקו עליו אבנים, אצלינו ברגע שעדיין לא הפך להיות סכנה ממשית אז עדיין לא השתמשנו בשום אמצעי, עד לרגע שזה הפך להיות סכנה ממשית.

השופט תאודור אור: מה זה סכנה ממשית? מה קרה? מה היה?

אופיר שמול: מה שקרה, הפך להיות גל כבד של אבנים, אבנים, סלעים, השתמשו בקלע דוד וברגע זה הפכה להיות סכנת חיים גם לכוח שלי שנמצא בבית וגם לכוח של ק' שנמצא בשטח נחות יחסית לזורקי האבנים..."

48. גם אלבז מסר לועדה, כי נשקפה סכנה לכוחות בשל התפרעות ההמון, כתוצאה מידוי אבנים, גם באמצעות רוגטקה והשלכת בקבוקי תבערה. בין היתר מסר את הדברים הבאים:

"...השופט תאודור אור: כמה זמן נמשך הירי הזה והזריקת בקבוקים ובק"תבים כשאתם הייתם..איזה פרק זמן זה נמשך הדבר הזה?

אופיר אלבז: הבק"תבים היו ממש 4 בק"תבים בטווח של משהו כמו 10 דקות.

השופט תאודור אור: ואבנים?

אופיר אלבז: אבנים ללא סוף.

השופט תאודור אור: כמה זמן היית למעלה סך הכל?

אופיר אלבז: בסביבות ה- 4-5 שעות, משהו כזה. אבנים ממש ללא סוף ולא מדובר באבן אחת שתיים, זה מטר שבא וקשה לצאת אפילו להסתכל, גם אם אתה יורה אתה מהר חייב לתפוס מחסה למה אם לא אתה תקבל אבן."

49. לא למיותר לציין, כעולה מדו"ח הועדה, כי לחלק מהשוטרים שהיו באירוע נגרמו פגיעות.²³

50. אנו סבורים, כי אם נאמץ את גרסת השוטרים בדבר אופי ההתפרעות מולה עמדו הרי שהייתה הצדקה לירי קליעי גומי לעבר הפורעים לשם מיגור הסכנה שנשקפה לכוחות. עם זאת, חשוב לציין שנית, כי גרסת חבריו של המנוח אינה תואמת למצב הדברים כפי שתואר על ידי שמול ואלבז ויתר השוטרים שהעידו לעניין זה.

לכאורה, דווקא לגרסת כת השוטרים יש חיזוק מסוים, שכן כעולה מהעדויות, כמות התחמושת בידי הכוח המשטרתי הייתה מועטה ולא היה הגיון מעשי בירי לעבר אנשים שלא סכנו אותם, כאשר אין מחלוקת ממשית (וכך קבעה גם הועדה) כי השוטרים היו בנחיתות מספרית וניצבו בפני פורעים רבים שידו לעברם עצמים שונים.

²³ ר' סוף סעיף 41, עמ' 323 לדו"ח.

בכל מקרה, נראה כי לא ניתן יהיה להוכיח ברמה הנדרשת במשפט פלילי, כי גירסת השוטרים הינה שיקרית, וממילא לא ניתן יהיה להוכיח ברמה הנדרשת כי לא היתה הצדקה לביצוע ירי הגומי.

51. נציין, בנוסף, כי אף אם הירי במנוח בוצע בנסיבות המתוארות על ידי חבריו, לא ניתן לשלול כי הוא בוצע על ידי שוטר או שוטרים שלא מסרו גרסתם בפני הועדה או אוספי החומר מטעמה.

סיכום לעניין נסיבות מותו של המנוח אחמד

52. כפי שצויין לעיל, בשלב בו נהרג המנוח אחמד, ישנה סבירות מסוימת כי הרומה היחיד בסביבות הבית האדום הוחזק בידי אופיר אלבו, דבר שיש בו כדי להוביל למסקנה שקיימת סבירות מסוימת שהוא שגרם למותו של המנוח. עם זאת, כמפורט לעיל, קיימות גם ראיות המצביעות על ירי גומי על ידי אחרים.

53. לכך יש להוסיף, כי גם אם ניתן היה להוכיח, במידה הנדרשת במשפט פלילי, כי אלבו או אדם אחר הוא שירה במנוח אחמד (וכאמור, עמדתנו היא כי לא ניתן להוכיח זאת), עדיין לא היה מקום להגשת כתב אישום נגדו.

זאת, מאחר שאף כי על פי גרסת חבריו של המנוח לא היה כל צידוק לירי לעברו, הרי שקשה מאוד לסתור את גרסת השוטרים לפיה היה הירי בנסיבות בהן היה צידוק לשימוש בקליעי גומי לעבר הפורעים, שכן הפורעים יצרו כבר בשלב הראשון סכנה לכוח השוטרים. עוד נוסיף, כי רבים מאוד מהשוטרים, המספרים על ירי גומי בשלבים שונים במהלך האירוע, הסבירו, כי הגומי נורה בגין הסכנה שנשקפה לשוטרים. למעט פארס, אישרו כל מפקדי הכוחות: אזרק, שמול, עאמר ולחם ירי גומי בכמויות גדולות לעבר ההמון. אמנם, ירי זה בעיקרו, ככל הנראה, לא היה בשלב בו נפגע המנוח אחמד, אולם יש בעובדה זו כדי להצביע על הסכנה בה היו נתונים הכוחות לאורך כל האירוע ועל דרך הפעולה שנקטו במהלכו כלפי ההמון המתפרע. על כן, הגענו למסקנה שלא ניתן יהיה להוכיח כי הירי במנוח לא נורה בתנאי סכנה.

54. בהקשר זה יש להדגיש, כי מדו"ח הועדה עולה שהיא קיבלה את גרסת השוטרים, לפיה נשקפה להם סכנה אמיתית. כך למשל קבעה הועדה כי ההגנה על הצומת מאזור הבית האדום בוצעה:

"...על ידי כוח קטן יחסית של שוטרים, כ-70 במספר, אל מול אלפי מפגינים ומתפרעים. יחס זה בין הכוחות הביא גם לצורך בשימוש רב באמצעים על ידי השוטרים ולירי אש חיה, על כל התוצאות הקשות שהתלוו לכך." (ההדגשות אינן במקור)

55. אשר לשאלת טווח הירי, הרי שעל פי התרשימים שהיו בפני הועדה, מת המנוח אחמד במרחק של 67 מטרים מהבית האדום, כאשר ההנחיות המשטריות מגבילות את טווח ירי כדורי הגומי ל-40-60 מטרים. חריגה של שבעה מטרים אינה משמעותית בנסיבות העניין, בהתחשב בקושי להערכה מדויקת של טווחים במהלך אירוע בדומה לזה שעומו התמודדו השוטרים. כמו כן יש לציין, כי אף אם היתה חריגה מ"גבול המקסימום", אין בה כדי להוביל למסקנה שהירי היה פלילי, שכן הרציונל שבגיננו הוגבל המרחק ל- 60 מטרים נוגע לאפקטיביות הירי ולא לרמת הסיכון הנובעת ממנו – וזאת בניגוד לרציונל שבגיננו נאסר ירי מטווח קצר מ-40 מטרים.²⁴

56. נזכיר, כי מחוות הדעת שנערכה בעניין המנוח אחמד, עולה כי לא ניתן להעריך את טווח הירי.

57. יוער, כי לא נסתר מאיתנו, כי המנוח נפגע בעינו ולא בפלג גופו התחתון, כאשר על פי ההנחיות יש לירות לעבר פלג הגוף התחתון בלבד. עם זאת, לאור הנאמר בדו"ח הועדה, בפרק העוסק בכדורי גומי, על הקושי הרב שבדיוק בשימוש באמצעי פיזור זה²⁵, ולנוכח העובדה, כי המנוח נהרג, ככל הנראה, בטווח שעולה על ארבעים מטר, אין די במיקום הפגיעה כדי להוביל למסקנה, שהירי היווה עבירה פלילית.

58. עוד יש לציין, כי הירי שביצע אלבו היה בפקדון מפקדיו, אזרק ושמול, ועל פי הוראותיהם, והוראה זו אינה נכנסת, להערכתנו, לגדרה של פקודה בלתי חוקית בעליל. גם מטעם זה לא ניתן "לבוא חשבון" דווקא עם אלבו. יודגש, כי גם אם יתברר, כי המדובר בשוטר אחר, העידו המפקדים שבשטח: סאו, עאמר ולחס, כי הירי היה באישורם²⁶, כך שאותה טענת הגנה תחול, ככל הנראה, גם לגביו.

59. מכל הטעמים דלעיל החלטנו להמליץ לגנוז את התיק הנוגע לנסיבות מותו של המנוח אחמד.

נסיבות מותו של המנוח מוחמד

העדויות הנוגעות לנסיבות מותו של מוחמד ג'בארין שנפגע מקליע חי

60. אחיו של המנוח, יוסף אחמד ג'בארין, תיאר את נסיבות המוות בפני הועדה כדלקמן:
"אני הייתי בבית, קמתי מהשינה בערך בשעה שתיים עשרה בערך. ליד הבית שלנו עברה הפגנה, התעוררתי מן השינה ואימא שלי אמרה לי שעוברת מכאן הפגנה. גם אחי היה בבית, אכלנו ארוחת בוקר וישבנו קצת. לאחר מכן התכוונתי לצאת החוצה. יצאתי החוצה, נפגשתי עם כמה חברים, וישבנו בביתו של נאדר אלצפיה, על ההר. הסתכלנו

²⁴ ר' דברי הועדה בעמ' 459, סעיף 59 לדו"ח מטעמה.

²⁵ ר' דו"ח הועדה בעניין הסיכון הנובע מהעדר הדיוק שבכדורי גומי – סעיף 9, עמ' 436 לדו"ח.

למטה לעבר הכביש, ולא היה שום דבר. ירדנו אל השכונה, שאלנו את החבר'ה מה קורה, והם אמרו לנו שהכביש/רחוב סגור. אמרתי לחברים שלי: "בואו נלך". הלכנו למטה, ועצרנו שם בבית קפה, שבו מעשנים נרגילה, שהינו שם כחצי שעה, ולאחר מכן אני הלכתי דרך החורשה, כדי לעלות להר. הצבא היה בצומת אום אלפחם, ליד בית הקפה, והוא היה גם בעליה המובילה אל הבית של אל כחואש, שם במקום ההוא, ואנחנו עקפנו דרך החורשה, עלינו דרך החורשה למעלה. כשהגענו למעלה, נפרדתי מן החברים שלי. נפרדנו שם ואני הלכתי לבד. היו שם אנשים שזרקו אבנים והיו חיילים בבית של אלכחואש, בבית של קאסם אלכחואש. היו חיילים שעמדו ליד קיר הבית, אחרים שעמדו ליד הדלת וחיילים נוספים עמדו בחצר. הם אמרו לי שיש שם מישהו שנפגע. היו שם צעירים שזרקו אבנים. אנחנו, כמובן, גם זרקנו אבנים. אז הגיע אחי ואני שאלתי אותו: "למה באת?" והוא אמר לי: "לא יודע". אנחנו המשכנו לזרוק אבנים. הוא התחבא מאחורי שולחן מפלסטיק, והיה אחד אתיופי. הם החליפו דברים. הוא אמר לאתיופי: "אם אתה גבר, תזרוק את הנשק ובוא אני אראה לך". הוא קילל את האתיופי והאתיופי קילל אותו. התחילו לזרוק גז מדמיע וכדורים. אחי הסתובב, התכופף קצת על האדמה מתחת השולחן, הוא התחיל ללכת, עצר, רץ, ותוך כדי כך הוא ירה בו. לאחר מכן הלכתי ליד ביתו של יוסף, יוסף אל כחואש התחבאתי מאחורי הקיר של הבית. ראיתי שאחי נפל, באתי אליו, הרמתי אותו, וקראתי לחברים שלו. עלינו על הג'יפ, ג'יפ אזרחי, ונסענו בדרך כדי לקחת אותו למרפאה, למרפאת "אלחיאת". בדרך, ליד מגרש הספורט, נפגשנו עם האמבולנס. הכנסנו אותו לאמבולנס ולקחנו אותו."

עוד סיפר האח, כי הפגיעה הייתה בסביבות השעה 14:30.

דבריו של האח נתמכים בדברי ד"ר סולימן אחמד אגבריה, מ"מ ראש העיר אום אל פחם, שהעיד בפני הועדה, כי ראה אדם מתחבא מתחת לשולחן שנפגע בסביבות 13:30 - 13:45 ולאחר מכן התברר כי נרצח.

61. גם אחסן גבארן סיפר בעדותו בפני הועדה, כי המנוח מוחמד התעמת עובר לפגיעתו עם שוטר אתיופי שקילל אותו וכן מסר, כי המנוח גונן על גופו באמצעות שולחן.

62. גרסה נוספת לאירוע נשמעה מפי העד נאזר עסליה. לדבריו בפני הועדה, עמד המנוח מחמד במרחק של 300-400 מטרים מהשוטרים, קילל אותם אך לא זרק אבנים ולא התקדם לעבר השוטרים. עולה מדבריו, כי השוטר האתיופי, עימו היו למנוח חלופי דברים, היה למעלה, על גג הבית האדום. יוער, כי לפי גרסת נאזר היה המנוח בגבו אל השוטרים (וודוק: המנוח אכן נפגע מפגיעת קליע באגן). לדבריו, בעת שנורה, לא ידה המנוח אבנים, אלא זחל לכיוון חבריו.

63. גם אגבריה וסאם קסאם מסר כי היה שוטר אתיופי שירה בחצר שבין הבית שלהם לבית של אחמד, לכיוון הבית של יוסף²⁷.

²⁶ ר' דבריהם בפני הועדה.

²⁷ ר' עדותו בפני הועדה.

64. עלא גברין סיפר בפני אוספי החומר, כי בין המנוח לשוטר **דרוזי או ערבי** היו חלופי קללות וכי המנוח ידה אבנים, אם כי ממרחק. נציין, כי בגרסתו בפני הועדה, מסר כי המנוח לא ידה כלל אבנים.

65. על פי ד"ר עפו אגבריה, כשעה או שתיים לאחר הגעת ההרוג הראשון, נודע למרפאה, כי אמבולנס מטעם פינה הרוג נוסף ישירות לבית החולים²⁸.

66. **מהאמור לעיל, נראה כי המנוח מוחמד נהרג בזירת הבית האדום, בסמוך לשעה 14:00 - 14:30, מפגיעה של קליע חי באגן, שנורה על ידי שוטרים שנכחו בסביבות הבית האדום.** יוער, כי כאמור לעיל, על פי התרשימים שנערכו המדובר במרחק של כ- 87 מטרים.

67. גם כאן חשוב לציין, כי מקטעי עיתונות שהגיעו לידנו, עולה, כי המנוח ביטא בפני קרובי משפחתו עובר למותו רצון להפוך לשאהיד :

כך למשל עולה מכתבה שפורסמה ב"צוות אלחק ואלחריה", גליון 6.10.2000 :
"הוא יצא עם חבר להפגנה. כשאימו של החבר שאלה אותו לאן הוא הולך, השיב: 'אני הולך להיות לשהיד'".

כך גם עולה מדברי אמו, המובאים באותה כתבה. לדבריה :
"לאחר מותו של בנה הבינה, שהוא נפרד מהם.
בלילה האחרון, נשאר ער עם אחיו עד השעה 2 בלילה ואמר לו שהוא רוצה להיות לשהיד.
בבוקר בו היה לשהיד, היתה לו תחושה שיקרה משהו – ראתה בהתנהגותו... חשה שזה מה שיקרה.
יומיים לפני שמת, הוא ביקר את כל חבריו, אפילו את אלו שלא ראה תקופה ארוכה.
אמר לחבריו: נראה מי ילך ביום ששי לאלקצא, ויהיה ראשון לשהיד.
כששמעו שמגיעים החיילים, חבריו אמרו לו לא להוסיף ולעמוד, אבל הוא ענה להם שהם מוגי לב, ואזי נהרג."

גם כאן נבקש להדגיש, כי אין לנו ידיעה בקשר לאמינות הציטוטים האלה, אך מצאנו לנכון להביאם למען שלמות התמונה. כן נפנה גם בהקשר זה להערתנו בענין טענות הגנה עתידיות שיכולות לנבוע מאמירות אלה.

²⁸ ר' עדותו בפני הועדה.

68. על פי העדויות, מהן עולה כי המנוח נורה בסביבות השעה 14:00, ניתן להניח כי הירי בו בוצע על ידי אחד השוטרים מכח אזורק, כח עאמר או כח יס"מ חוף, שהיו, ככל הנראה, במקום באותה העת.

זהות היורה במנוח מוחמד

69. המנוח מוחמד נהרג מירי קליע חי. כאמור, כמה עדים העידו שראו שוטר ממוצא אתיופי יורה במנוח לאחר חילופי דברים ביניהם. השוטר האתיופי היחיד שלפי בדיקת מח"ש נכח במקום, ששמו פנחס אלון, אותר ונחקר. הלה הכחיש כליל הטענה ובבדיקת פוליגרף נמצא דובר אמת. כמו כן, נתפס הנשק, אותו נשא במהלך האירוע הנדון, ובוצעה בדיקת השוואה בליסטית בינו ובין הקליע שהוצא מגופתו המנוח מוחמד. בדיקה זו לא הראתה כל התאמה בין הנשק לקליע. בנסיבות אלה אין ראיות מספיקות לבסס החשד כלפיו.

בהקשר זה נציין כי אלון לחם, סגן מפקד יס"מ חוף, מסר בהודעתו בפני אוספי החומר כי הוא חושב ששוטר אחר ממוצא אתיופי, בני סמאי, היה איתם באום אל פחם. ואולם, בפני הועדה מסר, כי שגה, והשוטר סמאי לא היה עימו:

"בני סמאי לא היה איתנו בבית האדם. אני בהתחלה בעדותי נתתי בעדות שהוא היה איתי ומכיוון שרצף ההשתלשלות של העניינים הייתה כל כך גבוהה, בערך, אולי לא זכרתי שהוא לא היה איתי, ושלחנו את הטפסים של ההתייצבות של העבודה, והבחור הזה היה בכלל בדרום, אצל משפחתו והוא לא היה איתי באירוע הזה. פרופ' שמעון שמיר: אתה אם כך מתקן את ההודעה שמסרת... אלון לחם: אני תיקנתי, שלחתי פקס גם לכבודו, לועדה, כשלקחתי את כל הטעות על עצמי, אני חשבתי שהוא היה איתי והוא לא היה איתי."

השוטר סמאי עצמו ציין כי כלל לא נכח באזור במועד הארוע. מח"ש מסרה כי טענה זו נבדקה באמצעות איכון מכשיר הטלפון הסלולרי שנשא השוטר סמאי ומתוצאות הבדיקה עלה, כי אכן השוטר סמאי שהה ביום 01.10.00 באזור הדרום.

70. מעבר לבדיקה שהתמקדה בחשד ששוטר ממוצא אתיופי הוא שירה במנוח, נבחנה השאלה מי מהשוטרים המעורבים העיד, כי ביצע בעצמו ירי חי במהלך האירועים, ונמצא כי קיימים רק שני שוטרים שהעידו כאמור: סלע עמר ואיתן אזורק. שניהם סיפרו, כי ירו באויר בנסיבות של סכנה מוחשית ומיידית לחייהם ולחיי חבריהם. להלן נתייחס לעדויותיהם אף שעל פני הדברים, הם אינם חשודים ממשית בגרימת מות המנוח, בהתחשב בעדויות חברי המנוח ואחיו שנתנו סימן מזהה מובהק ביורה.

71. סלע עמר, שוטר שהיה תחת פיקודו של אופיר שמול ונכח בבית האדום במהלך האירוע, מסר כי ירה באויר, לאחר שזיהה אדם רעול פנים מכין בקבוק תבערה ועומד להשליכו.

כך תיאר סלע את הדברים בפני אוספי החומר:

"...מולנו ליד הבתים שבגבעה השלטת היו כ- 40 איש שעמדו מאחורי פחים ושולחנות פלסטיק, התחבאו וזרקו אבנים. הם עמדו ממש על קצה הגבעה השניה בערך 10 מטר מאיתנו. לפי ההוראות שניתנו שם ירינו עליהם גז, לניר יחיא אם אני לא טועה היה "פדרל" והיה גם "פדרל" נוסף לאנשים הנוספים שהיו איתנו מיחידת "ארז". לי לא היו אמצעים. היה לי רק נשק מסוג M-16 מקוצר. היה לאופיר אלבז גומי "טמפונים". כל הזמן זרקו עלינו אבנים והגיעו מפגינים נוספים. היתה הנחיה לירות גומי כדי לפזר אותם. אופיר ירה גומי וגם מה"פדרל" ירו רימוני גומי M-37, אני גם יריתי גומי, אני לא זוכר איך קוראים לזה אבל זה מין רימון שמלבישים על קנה הנשק ויש בפנים בערך 20 כדוריות גומי. שמים תרמיל של ח"ק ויורים. היו לי כאלה 1 ויריתי אותו. הגיע מצב שניגמרה לנו התחמושת של האמצעי פיזור, הגיעו אלינו שני שוטרים להביא לנו תיגבורת של אמצעים ואני ועוד שוטר מיחידת "ארז" ירדנו לכיוון הצומת כדי להביא עוד אמצעי פיזור. כשחזרתי אופיר שמול ביקש שלא נשתמש בתחמושת אלא רק במצב הכרחי כדי שלא יקרה מצב שניתקע בלי תחמושת ולא נועיל במקום שאנחנו נימצאים. התחילו לגלגל לכיוון שלנו צמיגים בוערים, אני זיהיתי אחד שמכין שני בקת"בים וזרק אותם. אני לא ראיתי אותו זורק אבל פתאום התפוצץ בקת"ב על הגבעה שלנו ליד הבית האדום. את הבקת"ב השני ראיתי אותו מכין ומרים אותו על מנת לזרוק לעברנו, יריתי באויר שתי יריות ודיווחתי לשמול שזיהיתי בקת"ביסט ויריתי באויר. הוא זרק את הבקת"ב שהתפוצץ על הקיר של הבית האדום ליד החלון שעמד בו ניר יחיא..."

72. בפני אוספי החומר אישר שמול כי סלע עמר סיפר לו כי ירה כלפי מעלה וכן אישר את טענותיו בעניין ידוי בקבוקי התבערה:

"...סלע עמר אמר לי שבעקבות זריקת הבקת"בים לכיוונו הוא ירה שתי יריות באויר ראיתי שבקת"ב אחד התנפץ על קיר הבית והתלקח מתחת לחלון של סלע עמר והבקת"ב השני פגע באדמה ליד הבית..."

שמול אף סיפר, בפני הועדה, כי לא ראה אדם שמובל על ידי אחרים או נזקק לטיפול במקום. לדבריו, היה הירי מוצדק ואף היווה תגובה מתונה בנסיבות העניין:

"...פרופ' שמעון שמיר: אחרי ששמעת שתי יריות של ירי חי, שזיהית כירי חי, נכנסת ופרקת את הנשק לסלע עמר ואמרת לו שלא ירה יותר, אלא על פי אישור שלך. המשמעות של הפעולה שלך או הדברים שלך, היא שהוא עשה משהו לא בסדר? אופיר שמול: אולי זה משתמע כך, אבל לפי דעתי, הוא נעשה דבר נכון, נשקפה סכנת חיים ממשית באותו רגע וזה האמצעי היחידי שהיה ברשותו ועל פי הנהלים של משטרת

ישראל, ברגע שיש מישהו שמסכן את חייו על ידי זריקת בקת"ב, מה שמותר לך לעשות, זה לירות על מנת לפגוע ומה שעשה אותו שוטר לשעבר, סלע עמר, זה אך ורק ירי אזהרה באויר. כלומר הוא גילה פה סבלנות יתר אפילו...".

73. לגרסת עמר היה ירי אש חיה נוסף מתוך הבית, שאירע, לדבריו, מייד לאחר שזכי עמאר יצא מהבית האדום, לאחר שתחקר אותו בדבר הירי שהוא עצמו (סלע) ביצע. בבית היו אז עמר, עם חבריו השוטרים ניר יחיא, אושרי מיחידת ארז, אופיר שמול ואופיר אלבז. כמו כן, בשלב עליו מדבר העד, היה בבית עוד צוות יס"מ, שהגיע עם זכי עמאר. העד מספר כי היה עם שמול באותה העת, והוא אינו יודע מי ירה ולאן בוצע הירי.

74. גם בפני הועדה סיפר העד, כי היה ירי נוסף לאחר שעמאר עזב את החדר, והאחרון כעס מאוד עקב כך:

"...פרופ' שמעון שמיר: יפה. עכשיו הוא יוצא מהחדר ונשמעת עוד יריה, ירי חי והוא חוזר ורושם את כל האנשים שנמצאים בחדר, מדוע הוא עושה את זה?
סלע עמר: שאם היו נפגעים מירי חי, קודם כל לראות מי היה בבית או בחדר עצמו, שממנו נורתה היריה.
פרופ' שמעון שמיר: כשהוא חזר לחדר, אתה הרגשת שהוא כועס על זה או שהוא רק יצא החוצה והיה... הוא כעס על הירי החי הזה...
סלע עמר: מאוד."

75. מלבד סלע עמר, לא העיד איש מהנוכחים, כי היה ירי חי נוסף מהבית האדום.

76. אופיר שמול מזכיר בגרסאותיו רק את הירי לאויר שביצע סלע עמר ואינו מזכיר ירי נוסף שכביכול נשמע בתוך הבית. שמול ציין פוזיטיבית בהודעתו בפני אוספי החומר כי לאחר שהכח של עמאר הגיע, לא שמע ירי חי (אף כי ציין כי קשה להבחין בינו לבין ירי גומי).

77. גם אופיר אלבז לא העיד, כי שמע ירי חי מהבית התואם לתיאור שמסר סלע עמר.

78. זכי עמאר, שעליו אמר סלע עמר כי "כעס" על הירי החי הנוסף, נשאל מפורשות על ידי הועדה על דברי סלע עמר ולא אישרם:

"...פרופ' שמעון שמיר: שאלה אחרונה. הייתה לנו עדות שאחרי שדיברת ברוח הדברים שתיארת עם השוטרים, יצאת החוצה ואז נשמע עוד ירי חי. האם אתה יכול לאשר או להכחיש?
המכונה ער': כבוד השופט, לא שמעתי ואם הייתי שומע מיד הייתי חוזר והייתי בודק את המצב. לא שמעתי ושוב אני אומר, היה שמה קצין בשם שמול, קצין אחראי, מפקד יחידה מיוחדת שזה ה'מטילן' שלהם.
פרופ' שמעון שמיר: לא היה עוד ירי אחרי ההוראות שנתת?"

המכונה ער': לא היה ירי.
פרופ' שמעון שמיר: ברור...".

79. יצויין, כי בפני אוספי החומר אף טען סלע, כי כשהגיע למקום, "הרבה לפני" הירי שלו, שמע ירי חי מכיוון צומת השבילים:

"...ש"ת: אני שמעתי ירי חי מכיוון צומת השבילים. זה היה ממש כשהגענו הרבה לפני הירי שלי. אני לא יודע מי ירה שם ולמה...".

בפני הועדה טען סלע, כי שמע ירי חי פעם אחת נוספת בלבד (בהתכוונו לירי מתוך הבית האדום, לגביו כעס עמאר). כאשר נשאל על ידי פרופ' שמיר מדוע הזכיר בפני אוספי החומר שלושה אירועי ירי, שלל את הדבר.

80. מגרסת איתן אזרק עולה, כי הירי שהוא עצמו ביצע היה אחרי הירי של עמר²⁹, כך שכנראה לא נתכוון עמר שהירי ששמע היה של אזרק. גם מדברי סלע עמר עצמו עולה כי הירי ששמע היה מייד כשהגיעו לבית, כך שככל הנראה, גם אם נאמץ את דבריו בפני אוספי החומר, הירי הזה אינו הירי שביצע אזרק.

81. יוער, כי כלי הנשק שהיה בידי סלע לא היה בין כלי הנשק שנבדקו על ידי מז"פ, שכן הרישומים לגביו לא נמצאו, כאמור לעיל, ועל כן לא ניתן לדעת באיזה כלי נשק החזיק³⁰.

הסבירות, שסלע לא דייק בדבריו, מטעם זה או אחר, בעניין שני אירועי הירי הנוספים, גבוהה, שכן הוא היחיד שמספר עליהם. יתכן, כי שגה והוא מבלבל בין ירי גומי לירי אש חיה (אם כי העד מספר כי הוא יכול להבחין בין שני סוגי הירי³¹), שכן בנסיבות העניין קשה מאוד להבחין ביניהם.

82. בכל מקרה, כיום, אין דרך לברר מי ירה הירי החי הנוסף - ככל שהיה כזה - שכן, על אף בדיקה נוספת שנערכה בעקבות המלצת הצוות, לא ניתן לאתר כלי נשק נוספים שהיו באירוע ולא נבדקו על ידי מז"פ. על כך נפרט בהמשך.

הירי שביצע איתן אזרק

83. איתן אזרק העיד כי ירה עקב התפרעות שסיכנה את חיי השוטרים. לדבריו, ירה באויר, על מנת להרחיק את ההמון, לאחר שהוא ופקודיו נמצאו בסכנה.

כך הוא מתאר את האירוע בעדותו בפני הועדה:

²⁹ כך עולה אף מדו"ח הועדה - ר' עמ' 315.
³⁰ ר' מזכרים לג ו-כח בחומר החקירה, לפיהם לא נמצאו הרישומים הנוגעים לסלע עמר ולאיתן אזרק.
³¹ ר' הודעתו בפני אוספי החומר.

"...השופט תאודור אור: אתה בהודעה שלך מסרת שבשלב מסוים אתה עצמך ירית ירי חי באוויר.

המכונה ק': אכן.

השופט תאודור אור: מתי זה היה, באיזה שלב?

המכונה ק': זה היה בשלב שלפני הירידה שלי, התחילו פשוט מאוד הפורעים, אני קורא לזה פורעים, מכיוון שזה כך היה, התחילו לעלות לכיוון הגבעה, מכיוון מזרח ומכיוון ה (לא ברור), כאשר הם עולים ומתקרבים אלינו עם פחים כמכסה, כך שלא יכלנו להדוף אותם בשום אפשרות אחרת, במקרה הזה. ירינו מכת גז... יריתי אני מכת גז לכיוון המתפרעים שהתחילו לעלות אלינו, מכיוון שלא רצינו שיגיעו איתנו לטווחים הרבה יותר קרובים כי המצב היה יכול להיות הרבה יותר גרוע מהמצב שבו היינו נמצאים באותה סכנה. לאחר ירי הגז, אנחנו ניסינו להדוף אותם תוך כדי ריצה אליהם, אכן רצנו לכיוונם, הגענו לאזור של הפחים שהם הציבו להם והתחילו לעלות איתם אט אט, הם החזירו לנו את הגז אלינו, המצב הזה שני לוחמים שלי היו בתוך ענן הגז, נפגעו משאיפת גז, נתתי הנחיית נסיגה לאחור, לכוח שלי, ובמקביל נכנסתי לתוך ענן הגז, חילצתי את שני הלוחמים שלי משם כי היינו ללא מסכות וברגע התחלתי לסוג, למרות שהייתי במצב של שאיפת גז רצינית, ראיתי המון, אני מדבר איתך על המון, רצים לכיוון שלנו, מכיוון שהם ראו אותנו נסוגים, נסוגים לאחור. המטרה שלנו לא הייתה להגיע למטה, איפה שנמצא ההמון, המטרה שלנו הייתה להדוף אותם אחורה ולא להגיע למצב של עימות איתם. במצב הזה כשאתה רואה המון, המון, אני לא יודע איך להגדיר את המילה כשההמון הזה, מה היה לו בעיניים באותו רגע. אני נאלצתי לירות שני כדורים באוויר, במצב כזה שלא יסכן את הפורעים וחילצתי לאחור. המצב שבו יריתי את השני כדורים באוויר, הביא למצב של עצירה שלהם, כי אחרת אם היו מתקרבים יותר, אני לא יודע איך זה היה נגמר.

השופט תאודור אור: לאחר הירי הזה, אתה אמרת, היית בענן של גז, גם אתה נפגעת מהגז?

המכונה ק': אני נפגעתי מגז, אני ושני שוטריי, במצב הזה ביקשתי תגבור של כוח, לא יכלתי כמעט לתפקד, ביקשתי מהמח"ט שיעלה כוח במקומי שיוכל להמשיך ולתפקד שמה, כי במצב הזה היה לי קשה מאוד לתפקד, ואכן נשלח כוח יס"מ ועוד מפקד בשם ע', ער', אשר הגיע והחליף אותי, רוב הכוח שלי ירד למטה, חוץ מהכוח של מפקח אופיר, שנשאר במבנה, כדי לסייע בהמשך ההתמודדות שם."

84. כלי הנשק שבו עשה אזרק שימוש במהלך אירועי אוקטובר לא נתפס שכן גם לגביו לא נמצאו הרישומים הרלבנטיים³².

³² ר' מזכרים לג ו-כח בחומר החקירה, לפיהם לא נמצאו הרישומים הנוגעים לסלע עמר ולאיתן אזרק.

שאלת צידוק ירי האש החיה שבוצע על ידי סלע ואזרק

85. מהאמור לעיל עולה לכאורה, כי הירי באויר שביצעו סלע ואזרק היווה מענה ראוי והולם לסכנה שנשקפה מצד הפורעים.

86. בהקשר זה יצוין, כי אף שהועדה מתחה ביקורת קשה על החלטת סאו לעלות לבית האדום, וכן קבעה, כי על מח"ש לחקור את נסיבות מותם של המנוחים, היא לא ציינה, כי השימוש בירי גומי וירי אש חיה, בנסיבות שתוארו על ידי השוטרים, היה בלתי מוצדק וזאת בניגוד לשיטתה בכמה וכמה אירועים אחרים. אדרבא, מדבריה עולה כי החלטתו של סאו הביאה לכך שהשוטרים נאלצו להתמודד עם המון שמנה אלפי מתפרעים, עובדה שהצריכה שימוש רב באמצעים ואף ירי אש חיה³³:

"אכן, לא היה כל טעם להיאבק משך קרוב לארבע שעות על הצומת הסגורה בלאו הכי לתנועה, בפרט כשהדבר נעשה על ידי כוח קטן יחסית של שוטרים, כ-70 במספר, אל מול אלפי מפגינים ומתפרעים. יחס זה בין הכוחות הביא גם לצורך בשימוש רב באמצעים על ידי השוטרים ולירי אש חיה, על כל התוצאות הקשות שהתלוו לכך."

יתר הראיות הנוגעות לירי חי

87. אלבז, שהיה בבית האדום, העיד בפני הועדה, כי שניים - שלושה שוטרים שעמדו בשורה עם אזרק ירו אף הם באויר:

"...פרופ' שמעון שמיר: כמה הוא ירה?"

אופיר אלבז: זה היה לא רק הוא, זה היה עוד כמה אנשים שהיו ביישור קו פשוט וירו ב-60 מעלות.

פרופ' שמעון שמיר: הם כולם ירו כדורים חיים, לא רק ק'?

אופיר אלבז: אם אני לא טועה 2-3.

פרופ' שמעון שמיר: 2-3 שוטרים ירו כדורים חיים באוויר?

אופיר אלבז: והיה עוד מישהו עם גז שגם טפטף גז באותו...במקביל.

פרופ' שמעון שמיר: על גז אני לא שואל אותך עכשיו, אני שואל על ירי של כדורים חיים.

אופיר אלבז: כן."

88. יוער, כי אזרק, בגרסאותיו השונות, לא מסר, כי מלבדו ירו אנשים נוספים באותה הסיטואציה, כגרסת אלבז. כמו כן לא מצאנו בחומר הראיות עדות אחרת המאשרת כי היו שוטרים נוספים שירו אש חיה יחד עם אזרק.

89. יתר מפקדי הכוחות שוללים שימוש באש חיה.

³³ ר' סוף סעיף 31, עמ' 319 לדו"ח הועדה.

90. זכי עאמר, העיד בפני הועדה בענין זה כדלקמן :

"...השופט תאודור אור : עכשיו, על פי הוראותיך היה ירי גומי..

המכונה ער' : נכון.

השופט תאודור אור : אתה יכול להגיד כמה מטחים כאלה היו? אתה יכול לזכור?

המכונה ער' : אני יכול להגיד שאם אני לא טועה, אם זכרוני לא מטעה אותי, דיווחתי על 4 פגיעות וזה מה שאני זוכר מהפגיעות שהיו, כאשר הפגיעות היו בפלג גוף תחתון ואני וידאתי שזה בטווח המתאים ואני השגחתי על הירי הזה. מבחינת הירי באמצעים אני מדגיש, ירי בחי בשום פנים ואופן לא התבצע..".

כמו כן, לדבריו שם, לא שמע ירי באוויר בעת שהוא היה במקום.

91. מדברי אלון לחם, מפקד כח יס"מ חוף, בפני הועדה, עולה כי גם הכוח תחת פיקודו עשה שימוש רק בקליעי גומי :

"...אני רוצה לציין שאני, כשירדנו מהאוטו, לא ציינתי את זה בהתחלה, נתתי פקודה שרק אני עולה עם נשק ארוך חי, ארוך טווח, חי, כל השוטרים שלי עלו עם אקדחים וקנים של גומי ופדרל. רק אני, היה לי נשק ארוך טווח, עם מחסניות חי, שלא השתמשתי בו מהדקה שעליתי ועד אחרי שירדתי.

השופט תאודור אור : אני חוזר על השאלה, מי ירה גומי? אתה ירית גומי?

אלון לחם : אני לא יריתי גומי, אני לא יריתי, אני נתתי פקודה, ירו השוטרים, אתה רוצה שמות, אני אתן לך שמות שירו גומי וגם שוטרי המג"ב."

92. לגרסת רוני פארס, בעת שהותו במקום, לא נעשה שימוש באמצעים כי לא היה בכך צורך³⁴.

האם הירי שביצעו איתן אזרק וסלע עמר יכול היה לפגוע במנוח מוחמד?

93. כאמור, אזרק ועמר העידו כי ירו באוויר, ואם כך היה, זווית הירי אינן מאפשרות פגיעה במנוח.

94. גם העדויות בדבר לוחות הזמנים מעלות ספק ממשי אם המנוח יכול היה להפגע מירי זה, שכן מהראיות עולה, כי הירי שביצע אזרק – שעולה מעדותו כי היה מאוחר לירי שביצע סלע – אירע לפני השעה 14:00³⁵ ואילו על פי עדות אחיו של המנוח מוחמד, המנוח נורה בסביבות השעה 14:30 (אם כי, כפי שנסקר לעיל, מעדותו של מ"מ ראש עיריית אל פאחם, עולה כי המנוח נורה לפני כן, אלא שהלה גם העיד שלא ראה ממש את עצם הפגיעה³⁶). עוד נציין, כי לכאורה אזרק עזב את המקום לפני הפגיעה במנוח מוחמד.

³⁴ ר' דבריו בפני הועדה.

³⁵ ר' הודעתו בפני אוספי החומר, ממנה אף עולה כי הירי בוצע לאחר שההמון קרב אליו ואל אנשיו, לאחר שנקלעו לסכנה ממשית ולשם הרתעה.

כמו כן עולה מעדויות חברי המנוח ואחיו, שנסקרו לעיל, כי השוטר שירה במנוח מוחמד, עמד בין הבית האדום לבית הלבן ולא בצומת השבילים, בה עמד אזרק.

בנוסף, ובעיקר, כזכור, מעדויות אלה אף עולה כי **שוטר אתיופי** הוא שירה במנוח. כפי שכבר צוין, השוטר היחיד ממוצא זה שלפי בדיקת מח"ש היה בכוח, אותר, נחקר והכחיש כל קשר למות המנוח. בבדיקת פוליגרף נמצא כי הוא דובר אמת.

95. מכל מקום, אף שהשוטר היחיד ממוצא אתיופי שאותר, נחקר בגלאי שקר ונמצא דובר אמת, הרי לא ניתן להתעלם מהעדויות הקושרות שוטר **ממוצא זה** למות המנוח. עדויות אלו יוצרות ספק סביר, ואף למעלה מכך, בקשר לאשמתם של השוטרים האחרים.

96. נציין, כי עולה מדברי הועדה, כי סברה, שהירי החי אותו ביצעו אזרק, עמר או שוטרים נוספים מכח אזרק (על פי דברי אופיר אלבו) אינו הירי שהוביל למות המנוח מוחמד :

"על אף הנחייתו של סאו שאין לבצע ירי של אש חיה ללא אישורו, היו מספר מקרים של ירי כזה. כך היו המקרים הנזכרים לעיל של ירי על ידי שוטר בשם סלע עמר ועל ידי איתן אזרק. עוד העיד אופיר אלבו, כי בשלב מסוים, כאשר לא נותרו בידם אמצעי פיזור, ניצבו איתן אזרק ועוד שניים או שלושה שוטרי מג"ב ב"יישור קו", וירו כדורים חיים באוויר לכיוון החורשה. נוסף לכך נורתה אש חיה לעברו של המנוח מוחמד אחמד ג'בארין מכיוון החצר שליד הבית האדום וזו גרמה למותו. לא הצלחנו לברר מתוך העדויות שבפנינו מי השוטר שירה את הירייה הקטלנית". (ההדגשות אינן במקור)

97. לסיכום, מהראיות שלעיל עולה, (וכך סברה גם הועדה), כי לא ניתן יהיה לקבוע מי מבין השוטרים שנכח במקום הוא שירה במנוח. בנסיבות אלה אין מקום וטעם לקיים דיון בשאלת צידוק הירי שפגע במנוח.

השלמות חקירה שבוצעו

98. כפי שצויין לעיל, מח"ש סברה, כי לא ניתן לזהות חשוד במות המנוח מוחמד ועל כן גנזה תיק זה. הניתוח הרחב שהובא לעיל תומך במסקנה זו.

99. במהלך עבודת הצוות, עלו שתי נקודות שבהן נמצאה אפשרות להשלים החקירה, ועל כן התבקשה מח"ש להשלים החקירה בנקודות אלה. השלמות אלה התבקשו, אף שנראה היה מראש כי הסיכוי לפריצת דרך כתוצאה מהן, הוא נמוך. אלא שכפי שעשינו במקרים אחרים, על מנת שלא להשאיר ולו אבן אחת בלתי הפוכה, בכל מקום שמצאנו כי יש סיכוי, ולו קטן, שההשלמות יובילו לפריצת דרך אפשרית, ביקשנו לבצע את ההשלמות. להלן יפורטו ההשלמות שהתבקשו ותוצאותיהן :

³⁶ נציין, כי על פי דו"ח הועדה, נפגע המנוח מוחמד בערך בשעה 14:00 – ר' עמ' 322.

א. במהלך הבדיקה התברר כי כנראה ניתן לאתר ולתפוס שני כלי נשק נוספים, שיש סיכוי מסוים שלקחו חלק באירוע, שלא נתפסו ולא נבדקו במז"פ עד כה. שני כלי נשק אלה לא נבדקו בזמנו על ידי מח"ש, שכן אחד מהם לא היה רשום על שמו של שוטר מסוים וממילא אף אם היתה נמצאת התאמה בינו לקליע לא היה הדבר מקדם ממשית את החקירה, ואילו השני היה רשום על שמו של שוטר שעל פי העדויות לא החזיק בנשק זה במהלך האירוע. למרות האמור, כדי למצות כל בדיקה אפשרית, מח"ש התבקשה לנסות לאתרם ולשולחם לבדיקה. ואכן, כלי הנשק אותרו ונשלחו לבדיקה השוואתית אל מול הקליע שהוצא מהמנוח מוחמד. תוצאות הבדיקה הראו כי לא נמצאה התאמה בין כלי נשק אלה לבין הקליע.

ב. כזכור, היו כמה עדים שהעידו ש"שוטר אתיופי" ירה במנוח. כפי שצוין בדו"ח מח"ש, בחקירה שביצעה מח"ש אותר השוטר היחיד ממוצא אתיופי שנכח במקום והוא הכחיש כי ירה במנוח. שוטר זה, פנחס אלון, נחקר בפולגרף ונמצא דובר אמת. אלא ששוטר זה מסר בעדותו בפני אוספי החומר כי היה שוטר נוסף בעל גוון עור כהה מאד (שהוא מעריך כי היה ממוצא הודי) שהיה במקום יחד עימו. כדבריו:

"...שאלה: האם ראית באזור שבו היית עוד שוטרים אתיופים ?

תשובה: אני לא בטוח. היה אחד הודי שנראה כמו אתיופי. לא זוכר מאיזו יחידה הוא היה.

שאלה: קודם לכן ששאלתי אותך בע"פ אמרת לי כי

היה שם שוטר אתיופי מיס"מ, האם היה שוטר אתיופי

ביס"מ או לא ?

תשובה: אני אמרתי בהתחלה אתיופי אבל הוא לא נראה

אתיופי. הוא היה יותר בהיר, הוא היה יותר

מידי בהיר ובגלל זה אני בטוח שהוא יהודי (כך, במקור)."

בעקבות אמירה זו סבר הצוות שיש מקום לנסות ולבדוק שוב אם היה במקום שוטר בעל גוון עור כהה נוסף, שיכול היה להחשב לאתיופי. לפיכך, מח"ש התבקשה להשלים החקירה במישור זה. במסגרת השלמה זו, הוצאו מהמחשב המשטרתי תמונות צבעוניות שהיו בו של שוטרים שנכחו בזירת האירוע ששמותיהם היו ידועים למח"ש, וזאת על מנת לבדוק האם הם בעלי גוון עור כהה מאוד ויכולים להחשב ממוצא אתיופי, דבר שהיה יכול להסביר את זיהוים על ידי חברי המנוח ככאלה. עיון בתמונות הראה, כי התמונות אינן מראות אדם שהינו בעל חזות אתיופית. בנוסף, שוחח חוקר מח"ש עם מפקדי היחידות, על מנת לבדוק האם היה שוטר - נוסף לאלון - ממוצא אתיופי, או שוטר ממוצא הודי בקרב החיילים. המפקדים לא זכרו קיומו של שוטר כאמור, אף כי לא יכלו לשלול זאת בבירור.

100. נמצא, כי שתי ההשלמות לא הובילו לפריצת דרך ועל כן לא היה מנוס מגניזת התיק.

טענות דו"ח עדאלה

101. לאחר שבחנו את הראיות בתיק, נפנה לפירוט הטענות המנויות בדו"ח מטעם עדאלה.

הטענות בדבר התנהלותו של נצ"מ בנצי סאו

102. לטענת הדו"ח, קבעה ועדת אור כי סאו היה אחראי לפעילות בלתי חוקית שתוצאתה הייתה גרימת מותם של שני אזרחים. לדברי עדאלה, "מח"ש לא הסיקה שום מסקנה בנוגע לסאו".

103. אלא שכפי שהודגש לעיל, הועדה קבעה חד משמעית כי היא אינה מייחסת לסאו אחריות אישית לתוצאות שנבעו מהעלאת הכוחות לבית האדום (היינו להרג המנוחים) ומח"ש הסכימה לחלוטין בעניין זה עם הועדה. כך גם אנו.

הטענה בדבר אי חקירת נסיבות מותו של אחמד ג'בארין

104. לטענת הדו"ח, מח"ש סגרה את התיק בעניינו של המנוח אחמד, ללא ביצוע חקירה משני נימוקים, שאינם מוצדקים. הראשון – ההערכה, כי לא ניתן יהיה לאתר את היורה. השני – הצידוק לירי הגומי.

105. נראה, כי לא תהיה תועלת בהשלמת חקירה בנוגע לנסיבות מותו של מנוח זה. כפי שפורט לעיל, לא ניתן יהיה להגיע לכלל מסקנה, במידה הנדרשת להוכחת אשמה במשפט פלילי, מיהו היורה במנוח. מעבר לכך, לא נוכל לשלול את צידוק הירי, וזאת לאור אופי ההתפרעות והסכנה אל מולה נצבו השוטרים שהיו בזירה. גביית עדויות חוזרות, מעדים שהעידו כבר בפני הועדה, לא תקדם החקירה. על כן לא סברנו שיש מקום לבצע כיום השלמת חקירה.

106. בהקשר זה נציין, כי לטענת דו"ח עדאלה, קבעה הועדה כי "עצם העליה לגבעת הבית האדום הייתה בשעה 12:45, ומח"ש שגתה בכך שציינה כי השוטרים הגיעו למקום בסביבות השעה 12:30. אלא שהציטוט המלא, שחלקו נשמט מכתב הדו"ח, הינו "עצם העליה לגבעת הבית האדום הייתה **בערך** בשעה 12:45 מח"ש נקטה בביטוי **"בסביבות"** 12:30. "בסביבות" כולל את השעה 12:45. ובנוסף, כפי שכבר צוין לעיל, יקשה מאוד בנסיבות הענין, לבסס לוח זמנים מדויק.

107. אף טענת עדאלה, ממנה משתמע, כי הועדה סברה כי רק לאחר השעה 13:30 היו עימותים קשים בין המתפרעים לשוטרים אינה מדויקת. נכון הוא, כי בסעיף 37 לדו"ח הועדה נאמר, כי "כבר בשעה 13:30 היו העימותים קשים וחריפים", אך אין הדבר שולל את קיומם של עימותים קשים אף קודם לכן. הועדה עצמה מציינת, כי כבר לאחר הגעת כח אזורק לגבעה

והתמקמותו של כח שמול בבית האדום, החלו המתפרעים לידות אבנים, סלעים, ברזלים וצמיגים לעבר השוטרים³⁷. על פי הראיות, היה שלב זה, ככל הנראה, לפני 30: 13.

108. עוד נוסף בהקשר זה, כי בדו"ח עדאלה הובא ציטוט מפיו של פנחס אלון על מנת להצביע כי השוטרים לא ניצבו כביכול בפני סכנה שהצדיקה ירי גומי. אלא שעדאלה לא דייקו כלל בהקשר זה. ראשית, המדובר בשוטר שתיאר את המתרחש בחלק המאוחר של האירוע, הנוגע למות המנוח מוחמד, שנהרג על פי העדויות לאחר הפגיעה במנוח אחמד, ועל כן הציטוט אינו רלוונטי לנסיבות מותו של אחמד. שנית, המדובר בציטוט חלקי, המתחסל לידוי אבנים מכיוון הצומת עצמו ולא בסביבות הבית האדום. לעומת זאת, כאשר נשאל השוטר לעניין ידוי האבנים בכללותו – הוא טען כי אינו זוכר, בשל חלוף הזמן. אלא שגרסה זו נגבת מהשוטר כחמש שנים לאחר האירוע, כאשר בגרסה קודמת מסר, כי הוא, יחד עם חבריו, אכן היו נתונים בסכנה כתוצאה מהתפרעות ההמון³⁸:

"חטפנו אבנים וגלגלים. גלגלו צמיגים מלמעלה, צמיגים בוערים לכיוון שלנו וזרקו עלינו אבנים מכל הכיוונים, חוץ מכיוון הצומת שהיה כבר בשליטה של המשטרה ומשם לא יכלו לזרוק עלינו." (ההדגשות אינן במקור)

109. כך שמגרסתו הקודמת של העד, עולה כי אכן לא הותקפו השוטרים מכיוון הצומת, אולם הם הותקפו מכיוונים אחרים. גרסה זו נתמכת לא רק בגרסאות רבות מטעם השוטרים, אלא גם בדברי הועדה עצמה, המציינת, בסעיפים 26-27 לדו"ח מטעמה, כי לאחר עזיבת כח פארס את זירת הבית האדום, החל עימות קשה בין המתפרעים לשוטרים, שכלל ידוי מסיבי של עצמים, מצד מתפרעים שנמצאו בשטח במרחק של 50-120 מטר מהשוטרים. **לכך יש להוסיף, כי כפי שנאמר לעיל, דו"ח הועדה אינו מציין, כי האמצעים בהם נקטו השוטרים בעימות עם ההמון באותו האירוע היו בלתי מוצדקים.**

110. לפיכך, דין טענה זו להדחות.

הטענה בדבר אי קיומה של חקירה מספקת בעניין מות המנוח מוחמד ג'בארין

111. לטענת הדו"ח, הסתפקה מח"ש בחקירת שוטר אחד בלבד, לא אספה את כל כלי הנשק הרלבנטיים לאירוע ואיבדה את הקליע שהוצא מגופו של המנוח.

112. באשר לטענה בדבר חקירת שוטר אחד בלבד – הרי שנחקר השוטר היחיד שאותר ממוצא אתיופי, שכן תושבי המקום הפנו חשד קונקרטי לעבר שוטר ממוצא זה. כאמור לעיל, בעקבות בדיקת הצוות הועמקה החקירה בנושא זה, אולם לא הניבה פירות. מעבר לכך, אנו סבורים כי חקירת שוטרים שגרסאותיהם כבר ידועות ונגבו על ידי ועדת אור, אינה יכולה לקדם את התיק, שכן אין טעם בחקירה נוספת, כעבור זמן כה רב, של אנשים שמסרו גרסה

³⁷ ר' תחילת פסקה 26, עמ' 314 לדו"ח.

בפני הועדה או אוספי החומר, אא"כ עולה כי שיקרו או לא עומתו בנקודה משמעותית שגביית עדות נוספת לגביה יכולה לשפוך אור ולקדם החקירה. על אף האמור, פעלנו, כמצוין לעיל, לאיתורם של שוטרים נוספים העשויים לענות לתיאור האמור לעיל. השלמת חקירה זו, כפי שכבר צוין, לא הובילה לממצאים.

113. באשר לטענה בדבר אי איסוף כל כלי הנשק – טענה זו דינה להדחות שכן מח"ש עשתה כל מאמץ לאתר את כלי הנשק שהשתתפו באירוע שניתן לשייכם לשוטר זה או אחר, וכל כלי נשק שכזה שאותר נבדק אל מול הקליע שהוצא מגופו של המנוח מוחמד. כאמור לעיל, אותרו חמישה כלי נשק שכאלה, ושלושה מתוכם, שהיו מהסוג של הנשק שממנו נורה הקליע, נבדקו אל מול הקליע והבדיקה הניבה תוצאות שליליות. כלי נשק נוספים לא אותרו מהטעמים שפורטו לעיל. כדי למצות כל בדיקה אפשרית, שני כלי נשק נוספים נשלחו לבדיקה, אף שאחד מהם לא ניתן היה לשייכו לשוטר מסוים והשני ככל הנראה לא השתתף באירוע. גם בבדיקה נוספת זו לא נמצאה התאמה בין כלי הנשק הללו לקליע. נוסף, כי בניגוד לטענת עדאלה לפיה לא הסבירה מח"ש מדוע לא אספה את כל כלי הנשק, הרי שהסבר לעניין זה נמצא בגוף דו"ח מח"ש³⁹.

114. באשר לטענה לפיה איבדה מח"ש הקליע שהוצא מגוף המנוח מוחמד – טענה זו מסתמכת על מכתבו של השוטר סלמאן, המצוטט בדו"ח, ממנו עולה כי הוא הבין ממז"פ שהקליע שהוא מסר לידם איננו בנמצא. אלא שבעולה מהמסמכים בתיק, מכתב זה קדם כרונולוגית לדו"ח הבדיקה שנערך לקליע, כך שקליע זה לא אבד וכאמור, נערכה בדיקת השוואה בינו לכלי הנשק שאותרו. מטעם זה גם לא צוין בדו"ח מח"ש כי הקליע "אבד", דבר שעורר תמיהה בעדאלה, שכן כאמור, הקליע מצוי בידי מז"פ.

115. בנוסף, לטענת הדו"ח, ציין השוטר אזרק כי היו שוטרים נוספים שירו אש חיה מהבית האדום. עברנו על גרסאותיו של אזרק (הדו"ח אינו מציין מראה מקום מדויק), שניתנו בפני הועדה ובפני אוספי החומר, ולא מצאנו בהן אמירה כזו.

לסיכום

116. מכל הטעמים שפורטו לעיל, המלצתנו היא כי יש להותיר את החלטת מח"ש על גניזת התיק על כנה.

³⁸ ר' הודעתו בפני אוספי החומר.

³⁹ ר' עמ' 18 לדו"ח מח"ש, שם נאמרו הדברים הבאים: "כמו כן, במסגרת החקירה, נתפסו כלי הנשק של חלק מהשוטרים שהיו מעורבים באירוע באזור הבית האדום. חלק מכלי הנשק שנשארו השוטרים המעורבים באירוע הונדון לא נתפסו, זאת מאחר שלא נמצאו הרישומים, לפיהם ניתן לדעת איזה כלי נשק כל אחד מהשוטרים המעורבים, בעת האירוע האמור."